

Jaargang 192 nummer 10 - 2023

MILITAIRE SPECTATOR

MDO IN PERSPECTIEF

- De blokkade van Atjeh
- Interview with IAMD experts
- Ukraine's Kharkiv offensive through Jomini's eyes

FOTO US AIR NATIONAL GUARD, JONATHAN PORTER

In *Militaire Spectator* 11-2023 verschijnt onder meer: ‘Wiperware. Een nieuw cyberwapen voor de militaire toolbox?’, van luitenant-kolonel Kraesten Arnold ESMD MSc en drs. Sander van Dorst.

In het huidige Russisch-Oekraïense conflict vinden dagelijks cyberaanvallen plaats; niet alleen gericht tegen Rusland en Oekraïne, maar ook tegen derde landen. Het overgrote deel van die cyberaanvallen betreft relatief onschuldige denial-of-service aanvallen, defacements of

hack-and-leak operaties met bescheiden militaire impact. Slechts een enkele cyberaanval staat uitgebreid in de belangstelling en heeft meer (militaire) betekenis. Daartussenin bevindt zich een categorie cyberaanvallen met een destructief karakter; klein in aantal, maar met potentie om via digitale oorlogvoering daadwerkelijk tastbare schade aan te richten: zogeheten wiperware. Maar wat is wiperware? Wat doet het en hoe werkt het? Wat is de militaire meerwaarde ervan? En past het in de gereedschapskist van de Nederlandse krijgsmacht? ■

Schrijft u een gastcolumn in de *Militaire Spectator*?

De redactie van de *Militaire Spectator* biedt lezers de mogelijkheid een gastcolumn te schrijven van maximaal duizend woorden. Het thema is vrij, maar moet passen in de formule van het tijdschrift. Een gastcolumn bevat een relevante boodschap voor de lezers, een gefundeerde eigen mening en juiste en verifieerbare feiten in een logisch opgebouwd betoog.

U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Verkiezingen in oorlogstijd

Binnenkort gaat Nederland naar de stembus. Na het tijdperk-Rutte valt er ook echt wat te kiezen, want de panelen zijn aan het schuiven en de peilingen geven iedere week een ander beeld. Draait het om de vraag of we een rechts of links kabinet gaan krijgen of wordt het een slag om het politieke middenveld? Gevoelsmatig zou je dan denken dat het er voor Defensie om gaat spannen. Maar is dat wel zo?

Ogenschijnlijk bestaat er brede steun voor het voldoen aan de 2%-NAVO-norm. Het moet echter zorgen baren dat we zelfs nu, middenin de Oekraïne-oorlog, die norm alleen halen als we de steun aan dat land meetellen bij de defensie-uitgaven, terwijl dit strijdig is met de NAVO-afspraken en ook 2% eigenlijk niet genoeg is. Het is maar de vraag hoe dit budget zich in de toekomst gaat ontwikkelen. De afbrokkelende steun voor Oekraïne onder Amerikaanse Republieken, Polen en Slowaken laat zien dat westerse steun niet vanzelfsprekend is. In eigen land zal de komende winter, met wederom hoge energie-uitgaven en andere stijgende kosten, de publieke steun voor defensie op de proef stellen. De recente Algemene Politieke Beschouwingen gingen vooral over de arbeidsmarkt, zorg, migratie, binnenlandse veiligheid, klimaat, landbouw en stikstof. Over defensie werd niet veel gezegd.

Natuurlijk erkent iedere politicus momenteel dat defensie onmisbaar is. Een partij als de BBB heeft zelfs een vooraanstaande militair op de derde positie van de kandidatenlijst gezet. Maar hoe oprecht is de defensiebelangstelling van deze partij, die zich eigenlijk helemaal richt op het binnenlands beleid en het mkb? Er ontstaat steeds meer politieke vervaging, waarbij bestaanszekerheid niet langer het exclusieve terrein van de SP en defensie niet langer het domein van de rechtse en christelijke partijen lijkt te zijn, en iedereen deze onderwerpen lijkt te claimen. Dit belooft weinig goeds voor Defensie aan de onderhandelingstafel tijdens de komende kabinetsformatie. Gezien de aandacht voor de niet-defensie onderwerpen is de kans groot dat Defensie slechts een lippendienst ontvangt en weer een sluitstuk gaat worden.

Wie de verkiezingsprogramma's leest krijgt een duidelijk beeld van wat politieke partijen echt belangrijk lijken te vinden. Gemiddeld besteden de grote partijen bijna twee keer zoveel tekst aan migratie en meer dan twee keer zoveel tekst aan binnenlandse veiligheid en justitie dan aan defensie. Opmerkelijk is verder dat deze aandachtverdeling, ondanks de verschillende keuzen, bij deze partijen slechts weinig verschilt.¹ De gekoppelde budgettaire omvang van deze onderwerpen is ongeveer gelijk, zodat het verschil iets zegt over de te verwachten prioriteiten van de Nederlandse kiezers.

Desondanks lijkt er in de media ruime aandacht voor de Oekraïne-oorlog te bestaan. Vele defensiedeskundigen geven bijna dagelijks gedetailleerde beschrijvingen. Dit mag echter geen interessant vermaak worden. Om de militaire veiligheid echt te verbeteren zullen meer ingrijpende politieke debatten en voor Defensie structureel goede keuzen nodig zijn. ■

¹ In de partijprogramma's van de VVD, CDA, D66, PvdA/GroenLinks en de BBB is de gemiddelde verdeling in tekstomvang voor de onderwerpen defensie 15%, buitenlandbeleid 25%, migratie 27% en binnenlandse veiligheid en justitie 33%.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
E info@kvbk.nl
linkedin.com/company/kvbk/

Secretaris en ledenadministratie

Majoor R. Verheijen MA
E secretaris@kvbk.nl
Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
E ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

Igen b.d. ir. R.G. Tieskens (hoofdredacteur)
drs. A. Alta
kol Marns drs. G.F. Booij EMSD
Itkol dr. L. Boskeljon-Horst
bgen prof. dr. A.J.H. Bouwmeester
dr. A. Claver
drs. P. Donker
cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
kap (R) L.J. Leeuwenburg-de Jong MA
(e-outreach)
kol mr. dr. B.M.J. Pijpers
mr. drs. A. van Vark KMar
ktz drs. H. Warnar
dr. R. de Winter

BUREAUREDACTIE

M. Katsman MA
dr. F.J.C.M. van Nijnatten (eindredactie)
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
facebook.com/militaire-spectator
twitter.com/milspectator
linkedin.com/company/militaire-spectator/

De Militaire Spectator is
aangesloten bij de European
Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 30,00
studenten € 22,50
buitenlandtoeslag € 5,00

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Wilco Meppel
ISSN 0026-3869
Nadruk verboden

Coverfoto: Een militair van de 2nd Stryker
Brigade, US Army, met een draagbaar EWS
tijdens een oefening voor het testen van het
MDO-concept

Foto: US Army, Audrey Ward

FOTO: US ARMY

452

Ukraine's Kharkiv offensive through Jomini's eyes

Randy Noorman

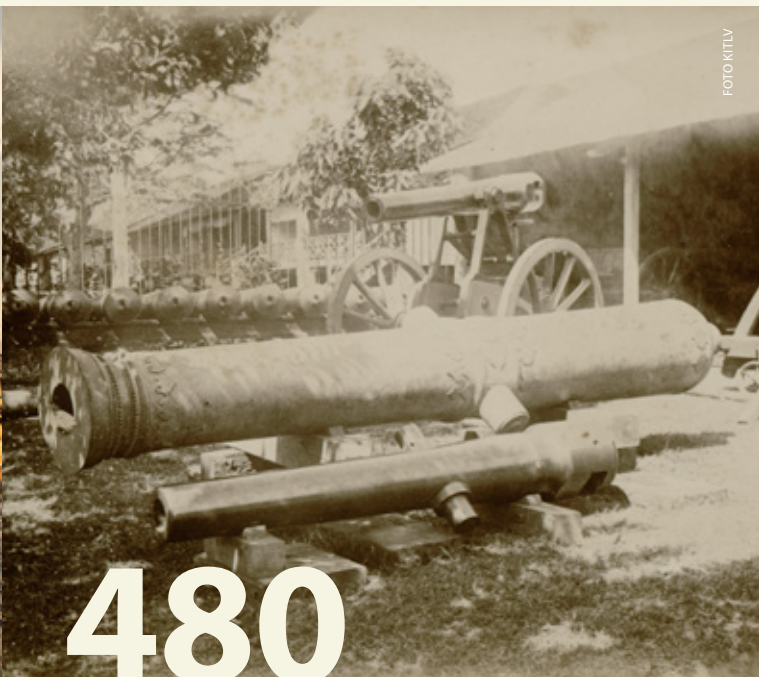
The theory of Antoine-Henri de Jomini can be applied to explain the success of Ukrainian forces during a counter-offensive around Kharkiv in September 2022.

'Air and missile defence is a strategic asset, equal with nuclear weapons'

Freek Groen and Maarten Katsman

The *Militaire Spectator* spoke with several experts about geopolitics, capabilities, and the latest developments in the field of Integrated Air&Missile Defence.

492

466

MDO in perspectief

Carlina Grispen, Joël Postma en Pieter Grijpstra

De *Nederlandse Defensie Doctrine* en de *Defensievisie 2035* pleiten voor een multi-domein benadering van het militaire optreden, maar wat houdt dat in?

480

De blokkade van Atjeh

Martin Fink

De marine-inzet tijdens de Atjeh-oorlog was niet alleen een blokkade, maar een complex palet van maritieme handelspressie.

EN
VERDER

EDITORIAAL	Verkiezingen in oorlogstijd	449
TEGENWICHT	De jeugd van tegenwoordig	500
GASTCOLUMN	Anders kijken naar hetzelfde: reserveofficieren als 'Hansje Brinkers'	502
BOEKEN	<i>De strijd om Bali, Zoeken, aangrijpen en vernietigen!</i> en <i>Grof geschut</i>	504
RETROSPECTATOR	'Gebrek aan belangstelling voor luchtdoelartillerie'	508

Ukraine's Kharkiv offensive through Jomini's eyes

Captain Randy Noorman, MA*

Following the initial failure of the Russian invasion of Ukraine that began on February 24, 2022, fighting along the front has largely degenerated into a grinding war of attrition, characterized by positional – often urban – warfare, remotely conducted (precision) strikes and meeting engagements between relatively small-scale manoeuvre elements. While this article is being written the Ukrainian summer offensive has only been steadily progressing. Nonetheless, approximately one year before, on September 6, 2022, Ukrainian forces unleashed a daring counter-offensive around Kharkiv that quickly developed into a stunning success. As the only such one in the war thus far, it represented a feat of arms that, according to some, was reminiscent of the German *blitzkrieg* years.¹ In a mere six days Ukrainian forces re-conquered a territory of around 6,000 square kilometres and advanced up to 70 kilometres deep into Russian-held territory, threatening Russian forces with encirclement, forcing them into a headlong retreat and capturing a vast amount of Russian military equipment.²

Ukrainian servicemen walk nearby Izyum. This city can be described as the decisive strategic point along the northern front. By utilizing their interior lines of operation, and along the lines of Jomini's concepts, the Ukrainian army was able to establish a concentration of forces in this area during its September 2022 Kharkiv offensive

PHOTO ANP, EPA, OLEG PETRASZYUK

Although it sometimes seems as if a military article is never complete unless Clausewitz is quoted somewhere along the way, in this case it is his contemporary military theorist, Antoine-Henri de Jomini (1779-1869), who comes to the fore. In search of an overarching universal theory of warfare, Jomini, in his time, came up with a number of maxims, principles and related terminology, or, in some cases, adopted and adjusted them from his immediate predecessors who maintained a rather mathematical and geometrical approach to warfare. Even though Jomini's approach contradicts Clausewitz's nowadays more commonly accepted views on warfare as being far too complex and therefore unpredictable and irreducible to a set of fixed principles, it has retained certain values.³

Campaigns and battles do not occur in perfect isolation and history offers numerous examples in which Jomini's principles and concepts have not led to victory. The enemy gets a vote, as the

* Captain Randy Noorman, MA works as a staff officer in military history at the Netherlands Institute of Military History.

- 1 Alya Shandra, 'Ukraine's counteroffensive near Kharkiv: what enabled the Balakliia Blitzkrieg', *Euromaidan Press*, September 11, 2022. See: <https://euromaidanpress.com/2022/09/11/ukraines-counteroffensive-near-kharkiv-what-made-the-blitzkrieg-possible/>.
- 2 Mick Ryan, 'A tale of three generals – how the Ukrainian army turned the tide', *Engelsberg Ideas*, October 14, 2022. See: <https://engelsbergideas.com/essays/a-tale-of-two-generals-how-the-ukrainian-military-turned-the-tide/>.
- 3 Mark T. Calhoun, 'Clausewitz and Jomini: Contrasting intellectual Frameworks in Military Theory', *Army History* 80 (Summer 2011) 28. See: <https://www.jstor.org/stable/26296157>.

Antoine-Henri de Jomini

saying goes. On the other hand, history also offers plenty of examples where they did. As the Kharkiv offensive demonstrates, even modern operations can be planned and analysed using Jominian concepts and principles. At least, it provides a valuable framework and accompanying terminology to geographically denote military operations. It is therefore not without reason that several Jominian concepts and phrasing can still be found within the doctrines of most modern Western, as well as Russian, armed forces.

This article aims to elaborate on Jomini's main principle and its derived maxims, as well as on one of his main concepts. That is to say, it will

focus on the importance of the concentration of forces at the decisive point in order to gain local and temporary numerical superiority and, as the principal manner to achieve this, the advantages of operating on internal lines of operation, followed by a translation into practical application in order to denote the Ukrainian Kharkiv offensive along the lines of Jomini's theoretical outlook. Before returning to the Kharkiv offensive, it is therefore necessary to briefly discuss his main principle and a number of the various related concepts he devised. But first let's begin by introducing the man himself.

Antoine-Henri de Jomini

Jomini had a lengthy, although little varying, career, first as staff officer and later as advisor in the French and Russian armies. Serving as aide-de-camp to Marshal Ney in the rank of colonel, he participated in the Ulm-Austerlitz and Jena-Auerstädt campaigns of 1805 and 1806, two of Napoleon's most successful campaigns. He was promoted to general by Napoleon in 1807, subsequently awarding him the *Legion de Honneur* and elevating him to 'baron' in 1808.

In 1813, disappointed after not obtaining another promotion, Jomini switched sides and, although refusing to fight against Napoleon, he became an advisor to the Russian Tsar. In later years he led the Russian army during the Russo-Turkish War in 1828 and helped establish the Russian General Staff Academy in 1832. He advised the Tsar once again during the Crimean War (1854-56) before finally returning to France. There he took on the role of advisor one last time, assisting Napoleon III during the Italian Campaign in 1859.⁴

More importantly, however, Jomini spent most of his life writing a number of treatises and essays in which he tried to formulate a universal theory of warfare. Beginning as a self-taught strategist by reading the works of a whole range of military theorists from the Age of Enlightenment, he published his *Treatise on Grand Military Operations* in 1804-05, even before obtaining his first staff position. In time, his writings would

4 Marc Allégret, 'Jomini, Antoine Henri, Baron de', *Revue du Souvenir Napoléonien* 434 (April-May, 2011) 51-53. See: <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/biographies/jomini-antoine-henri-baron-de/>.

confirm his own reputation as being one of the leading military thinkers of his day. Napoleon himself was apparently so impressed that he is said to have stated 'It's tantamount to teaching my enemies my entire system of war.'⁵ Yet what distinguished him from his predecessors most was that he focused on the handling of larger formations on campaign instead of the tactical conduct of battle.⁶ According to Jomini, as a result of ongoing technological developments, tactics were subject to continuous change while strategy, on the other hand, could be reduced to universal principles.⁷

His numerous writings finally resulted in the publication of *The Art of War* in 1838, which can be seen as the end result of all his previous publications. It was written in a prescriptive manner, which was one of the primary reasons his work remained popular for such a long time, because it provided the then newly-established academies in Western militaries with a clearly written and understandable textbook. Furthermore, it allowed even mediocre commanders to achieve success on the battlefield, provided they followed his maxims.⁸ Although it did not always turn out that way, Jomini remained one of the most prominent military theorists well into the twentieth century, in some countries even more so than Clausewitz.⁹

Universal principles of war

Writing his *Treatise on Grand Military Operations*, Jomini was convinced he had found the universal principles underlying the art of war by comparing the campaigns of Frederick the Great, King of Prussia, during the Seven Years' War (1756-1763) with those of Napoleon Bonaparte during the French Revolutionary Wars (1792-1802).¹⁰ Over the course of the Seven Years' War, Frederick had managed to achieve a number of major victories, while his army was in fact greatly outnumbered. In particular during the campaign year 1757, when he was confronted simultaneously by multiple opposing enemy armies, invading Prussia from different directions and confronting Frederick with a significant numerical superiority.

As the Kharkiv offensive demonstrates, even modern operations can be planned and analysed using Jominian concepts and principles

At the strategic level, Frederick resolved this by using his central position, with shorter marching distances towards his individual opponents, compared to his opponents' greater distance towards each other. This, in turn, created the conditions that enabled him to defeat them in detail, resulting in two of his greatest triumphs, respectively at Rossbach and Leuthen. At the tactical level, on both occasions, Frederick subsequently managed to concentrate the bulk of his forces against a fraction of the enemy army, respectively its advance guard at Rossbach and its flank at Leuthen. Thereby confronting his opponents with a temporary and local superiority in numbers, while they were in fact twice his size.

5 Allégret, 'Jomini, Antoine Henri, Baron de'.

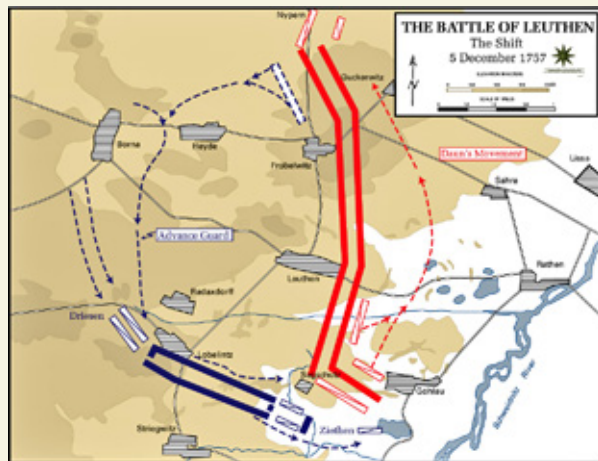
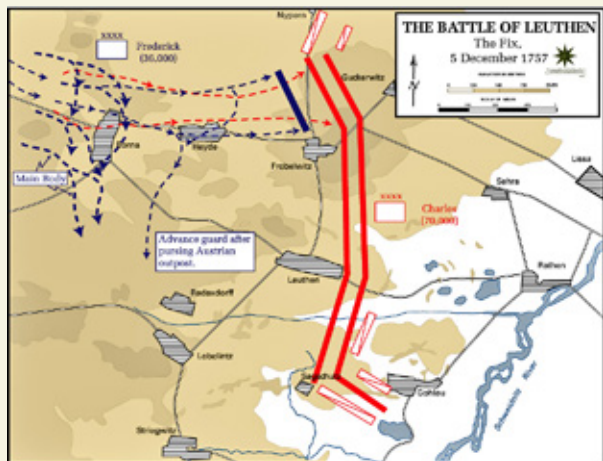
6 Calhoun, 'Clausewitz and Jomini: Contrasting intellectual Frameworks in Military Theory', 31.

7 Azar Gat, *The Origins of Military Thought: from the Enlightenment to Clausewitz* (Oxford, Clarendon Press, 1989) 113.

8 Calhoun, 'Clausewitz and Jomini: Contrasting intellectual Frameworks in Military Theory', 35.

9 Beatrice Heuser, Paul O'Neill and Antulio Echevarria, 'Jomini: Selling Napoleon's System', *Talking Strategy* (Podcast) February 7, 2023. See: <https://www.rusi.org/podcasts/talking-strategy/episode-1-jomini-selling-napoleons-system>.

10 Calhoun, 'Clausewitz and Jomini: Contrasting intellectual Frameworks in Military Theory', 23 and 27.

At the Battle of Leuthen, Frederick the Great managed to concentrate the bulk of his forces against a fraction (the flank) of the enemy army. This way, the Prussians created a local superiority of numbers, despite being outnumbered about 2 to 1 overall. Map 1, 'The Fix', shows how a small Prussian force (blue lines) feints an attack on the Austrians' (red lines) right flank. In map 2, 'The Shift', Frederick manoeuvred his troops past the Austrians and surprised them on their left flank. The Austrians tried to bring their right flank into the fray, but their lines were too long. The Prussians pushed the Austrians back (map 3, 'The Press'). Map 4, 'The Kill', shows the retreat of the Austrian troops (source: U.S. Military Academy)

Besides regularly operating from a central position and also, like Frederick, concentrating superior forces against a fraction of the enemy army, Napoleon Bonaparte, during his First (1796-1797) and Second (1800) Italian campaigns, frequently sought to threaten or even cut the enemy's line of communication and possible line of retreat. Called the *manoeuvre sur les derrières*,

this was to become one of the hallmarks of Napoleonic warfare and would in later years lead to the surrender of the Austrian army at Ulm in 1805 and the destruction of the Prussian army at Jena-Auerstädt in 1806.¹¹ Campaigns of which Jomini himself was a participant. For Jomini, Napoleonic warfare thus confirmed the characteristics he had identified in the conduct of Frederick's campaigns during the Seven Years' War.

11 Gat, *The Origins of Military Thought*, 117.

Universal theory of war

Based on these observations Jomini arrived at his main conclusion, that is to say: the importance of the concentration of forces at the decisive point, which he then translated into the following four maxims; 'First, to throw by strategic movements the mass of an army, successively, upon the decisive points of a theatre of war, and also upon the communications of the enemy as much as possible without compromising one's own; second, to maneuver to engage fractions of the hostile army with the bulk of one's forces, third; on the battlefield, to throw the mass of the forces upon the decisive point, or upon that portion of the hostile line which it is of the first importance to overthrow and fourth; to so arrange that these masses shall not only be thrown upon the decisive point, but that they shall engage at the proper times and with energy.'¹²

Jomini continued by geographically subdividing what he called *the theatre of war* into several *theatres of operations* which, in turn, could be divided even further into multiple *zones of operations*. The theatre of war he saw as the entire territory in which opponents are able to engage each other in warfare, which he then subdivided into one or more theatres of operations. If within a theatre of operations multiple armies operate towards the achievement of a common objective, then each army does so within its own zone of operations. If this is not the case, however, then each army operates within its own independent theatre of operations.¹³ It is this division into a theatre of war, consisting of multiple theatres of operations that is still used today in Russian military strategy.¹⁴

He then went on to explain that a theatre – or zone – of operations usually contains a number of *strategic points*, which can be either important geographical locations or locations that derive their value relative to the positions of the enemy's forces. Those locations exercising a large influence on the course of a campaign he called *decisive strategic points*.¹⁵ When an army occupies a number of strategic points within a

theatre – or zone – of operations, it occupies a linearly-situated *strategic front*. Finally, when it also includes the adjacent depth to a distance of two-to-three days' marches from the strategic front, it constitutes a *front of operations*, which is another phrase or concept that in time would find its way into Russian military strategy.¹⁶ Additionally, those strategic points that are determined to be the objective of the campaign he refers to as *objective points*, the most important one being the *principal objective point*.¹⁷

Finally, and most important for the purpose of this article, Jomini discusses the concept of *lines of operations*, which are basically avenues of advance consisting of one or more actual roads, linking the principal objective point with its *base of operations* from which an army derives its logistical support. Lines of operations, therefore, enable an army to conduct strategic movements throughout an entire theatre – or zone – of operations.¹⁸ These strategic movements thus take place in the space between the two opposing forces, inside and beyond the army's own front of operations.¹⁹

Although Jomini did not invent the concept of lines of operations, borrowing it in fact from several of his Enlightenment Era predecessors, he did employ a more expansive definition. While his predecessors considered lines of operation exclusively in terms of communication with friendly formations and logistical support from the base of operations, Jomini also viewed them in terms of offensive and defensive manoeuvres, relative to the location(s) of the

12 Antoine-Henri, Baron de Jomini, *The Art of War: restored Edition*, translated by Capt. G. H. Mendell and Lt. W. P. Graighill (Kingston, Legacy Book Press, Inc., 2009) 47-48.

13 Baron de Jomini, *The Art of War*, 51.

14 Michael Kofman et al, *Russian Military Strategy: Core Tenets and Operational Concepts* (Arlington, Center for Naval Analyses, 2021) 40.

15 Baron de Jomini, *The Art of War*, 59.

16 Baron de Jomini, *The Art of War*, 65; Kofman et al, *Russian Military Strategy: Core Tenets and Operational Concepts*.

17 Baron de Jomini, *The Art of War*, 51-52 and 59-60.

18 Ami-Jacques Rapin, 'Rethinking Lines of Operations: Jomini's Contribution to the Conceptualization of Strategy in the Early Nineteenth Century', *War in History* 30 (2023) 31.

19 Rapin, 'Rethinking Lines of Operations: Jomini's Contribution to the Conceptualization of Strategy in the Early Nineteenth Century', 32.

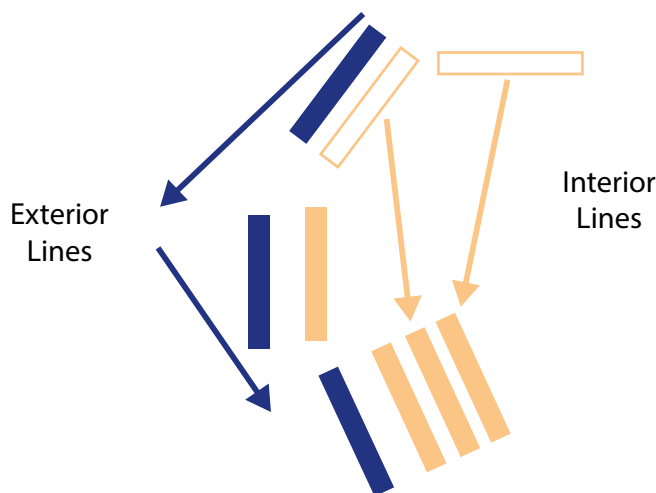

Figure 1 Schematic overview of interior and exterior lines. Interior lines of operation enable a commander to create a superior concentration of forces as a result of shorter spatial and temporal distances against part of an enemy force

enemy.²⁰ In that he differentiated between what he called *territorial lines* and *lines of manoeuvre*. While the former constitutes, or hinders, the axes of advance through the geographical outlines of the theatre- or zone – of operations, the latter are also determined by the commander, based on the (principal) objective point(s) and the locations and movements of enemy forces.²¹ So, basically, lines of operation enable a commander to follow Jomini's main principle, namely, establishing a concentration of forces on the decisive point.

Variations on this include *interior* and *exterior* as well as *concentric* and *divergent lines of operations*. Interior lines of operation enable a commander to create a superior concentration of forces as a result of shorter spatial and temporal distances

against part of an enemy force. This is often used against an overall numerically superior opponent whose forces operate in several separated and dispersed components. As a concept it is related to Napoleon's (and Frederick the Great's) use of the central position. Exterior lines form the opposite. By advancing against both flanks of an opponent they are mostly used when an army has superior numbers. Concentric lines of operations, on the other hand, indicate departing from widely dispersed points along a front in order to converge at a specific point. Diverging lines of operations form the opposite as well, by advancing from a single location towards different objectives via different routes by dispersing into several sub-units.²²

Finally, Jomini arrives at his first and most important maxim regarding lines of operations; 'If the art of war consists in bringing into action upon the decisive point of the theatre of operations the greatest possible force, the choice of the line of operation, being the primary means of attaining this end, may be regarded as the fundamental idea in a good plan of a campaign.'²³

So, strategy, amongst others, includes first selecting the right zone- or theatre of operations, followed by identifying the (decisive) strategic point(s) within that zone or theatre. After establishing one's own base of operations, the (principal) objective point(s) has to be determined.²⁴ Only then, central to Jomini's theory, can the most advantageous line of operations be chosen.²⁵ The aim is to seize the enemy's lines of communications, including preventing the exchange of information, the interdiction of supplies and the transfer of reinforcements, without imperilling one's own, thereby forcing him to battle.²⁶

The Ukrainian theatre

Naturally a lot has changed since the days of Napoleonic warfare. Although the Ukrainian and Russian armies currently engaged in Ukraine are not necessarily much larger than their Napoleonic predecessors, the frontline

20 Calhoun, 'Clausewitz and Jomini: Contrasting intellectual Frameworks in Military Theory', 31.

21 Rapin, 'Rethinking Lines of Operations: Jomini's Contribution to the Conceptualization of Strategy in the Early Nineteenth Century', 31.

22 Baron de Jomini, *The Art of War*, 73.

23 Ibidem, 83.

24 Ibidem, *The Art of War*, 46.

25 Gat, *The Origins of Military Thought*, 117.

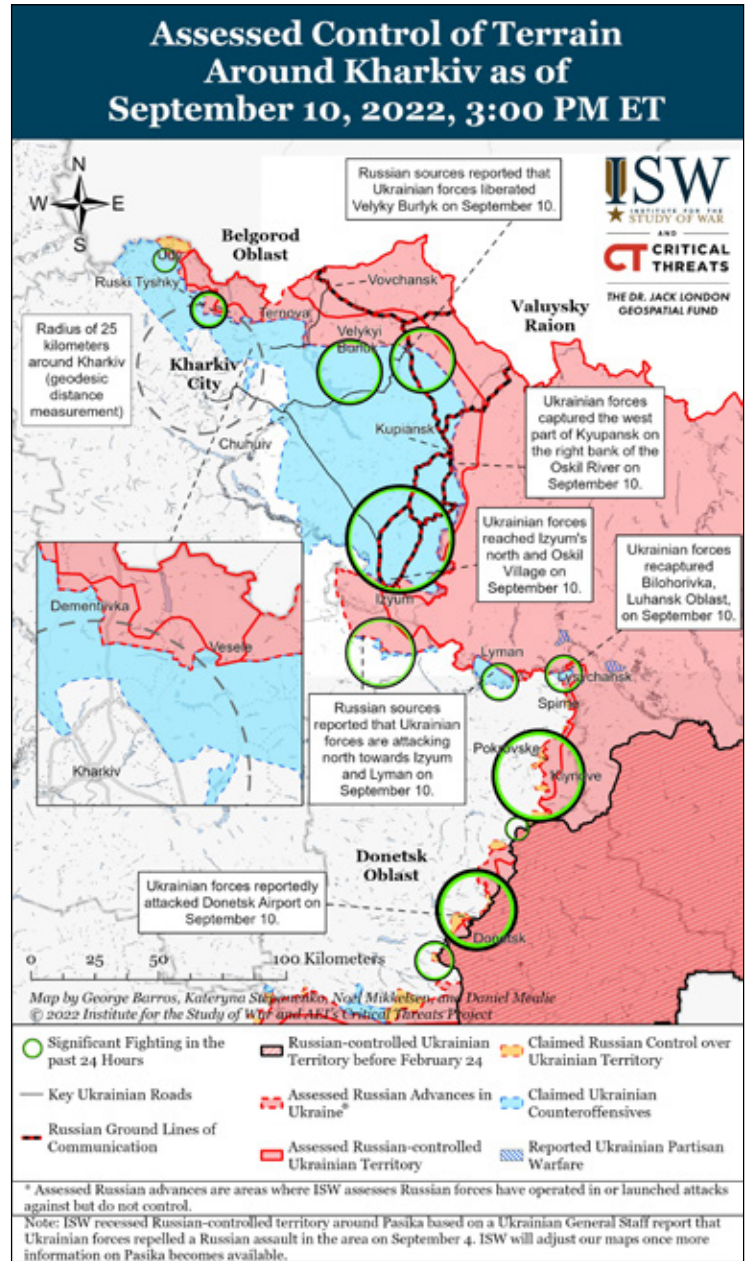
26 Austin L. Bajc, 'Improving Maneuver Warfighting with Antoine-Henri Jomini: Warfighting Functions, the Single Battle Concept, and Interior Lines', *Expeditions with Marine Corps University Press* (September 15, 2022) 16.

along which they are deployed is all the more so. Where Napoleonic troops had to come together in order to fight a concentrated battle, modern units, due to the increased range and firepower of weapon systems, operate much more linearly dispersed along the front, which itself has also significantly expanded in depth. Additionally, in modern war forces are often permanently engaged and, as such, Jomini's strategic front cannot merely serve as a point of departure for a strategic advance, ending in a tactical battle, but it is the actual frontline itself.

Another crucial element is that, unlike during the Napoleonic Era, in modern war a concentration of forces can be partially substituted for a concentration of effects. So, when talking about seizing the enemy's lines of operation, in terms of communication or reinforcements this no longer necessarily means in a physical sense. Instead, modern weapon systems enable armies to achieve certain effects from a standoff distance. For that reason, the essence of lines of operations is transforming from a solely spatial arrangement of combat power relative to the locations of the enemy into a projection of combat power beyond an army's strategic front.²⁷

What complicates the application of Jominian concepts to the modern battlefield even further is that, in his era warfare was still divided into the realms of tactics and strategy, with tactics referring to the actual conduct of battle and strategy to the movements of armies. Although Jomini indeed used the term *grand tactics* to refer to dispersed manoeuvres conducted by individual corps and divisions, *operational art* and the operational level of war did not yet officially exist. Nonetheless, despite these difficulties, it still remains possible to apply certain Jominian concepts into practice on the modern battlefield by identifying the decisive strategic points and lines of operations within a zone- or theatre – of operations.

Regarding the geographical delineation, the term theatre of war can either be used to describe the entire frontline, as it was in the beginning of September 2022, along which

Overview of Ukraine's offensive in the Kharkiv region, 10 September 2022

27 Bajc, 'Improving Maneuver Warfighting with Antoine-Henri Jomini: Warfighting Functions, the Single Battle Concept, and Interior Lines', 16.

In modern war a concentration of forces can be partially substituted for a concentration of effects

Russian and Ukrainian land forces were then actively engaged, or it can also include the inactive (former) frontline along the northern border, operations in the Black Sea as well as the Russian and Ukrainian strike campaigns far beyond the actual front. Likewise, the active frontline can be considered as one theatre of operations divided into several zones of operations, together working towards a common objective, i.e. recapturing all of Russian occupied territory. However, one can also argue that these are actually three different theatres of operations, each of which aimed at a different objective, namely the recapture of Kherson in the south, the battles around Bakhmut in the east and the fighting in the area around Kharkiv in the north.

At the time of the September 2022 Kharkiv offensive, the Ukrainian army did not employ higher level formations such as divisions and corps. Instead, it was organized into four regional commands: west, north, east and south, with brigades operating directly under these commands. Because these regional commands were operating in concert for the achievement of a common objective, for the purpose of this article the former option will therefore be used, with each regional command, i.e. north, east and south, operating in a separate zone of operations.

As a result of the inverted frontline running more or less parallel to the Russian-Ukraine border, the Ukrainian army has the advantage of interior lines of operations. It is therefore able to make use of Ukraine's extensive road and railway network to move forces around in the different zones of operations. By contrast, the Russian armed forces operate on exterior lines of operations. It has traditionally been dependent on railroads for conducting large-scale troop movements. However, there are no railways running parallel to the front inside Russian-occupied territory. Therefore, in order to transport troops along the front, the Russian army is forced to use railway lines that run all the way from Crimea, across the Kerch Bridge, through Russian territory towards the area around Kharkiv, and vice versa.²⁸

Run-up to the offensives

In the course of the summer of 2022, following the heavy fighting around Severodonetsk, Russian forces were steadily continuing their advance westwards towards Bakhmut and southwards from the area around Izyum, with the ultimate aim of capturing the important Ukrainian cities of Slovyansk and Kramatorsk. During that same period, US and Ukrainian officials were conducting wargames in order to determine the most promising avenues of advance for a Ukrainian counteroffensive. Initially, the Ukrainians were aiming at an offensive across a broad front in the south in the area around Kherson. However, the outcomes of the wargames demonstrated that a large offensive against such a strong concentration of Russian forces along the Kherson front would probably fail. Instead, other avenues of advance probably offered more chances of success.²⁹

During that same period, without mobilization the Russian army was increasingly struggling to generate enough and sufficiently trained manpower to replenish their worn units. As a result, it was severely understrength and incapable of sufficiently manning the entire 1,000-kilometre front. Meanwhile, in the course

28 Thomas Latschan, 'Ukraine: Will the railroad decide the war?', *Deutsche Welle*, May 5, 2022. <https://www.dw.com/en/ukraine-will-the-railroad-be-what-decides-the-war/a-61714831>.

29 Julian E. Barnes, Eric Schmitt and Helene Cooper, 'The Critical Moment Behind Ukraine's Rapid Advance', *The New York Times*, September 13, 2022. See: <https://www.nytimes.com/2022/09/13/us/politics/ukraine-russia-pentagon.html>.

of August, significant Russian reinforcements, primarily from 1st Guards Tank Army, were being re-deployed from the area around Kharkiv towards Kherson in anticipation of the widely and deliberately telegraphed upcoming Ukrainian offensive.³⁰ As a result, the number of Russian battalions around Izyum was halved and left only thinly-stretched and mostly poorly-trained troops behind, primarily consisting of Rosgvardiya³¹ units, mobilized LNR troops and some small remnants of 20th combined arms army, 11th corps and 1st Guards Tank Army.³²

Through Western intelligence, the Ukrainians took note of these Russian movements and were able to determine the strengths and weaknesses along the Russian frontline.³³ Intelligence also estimated the time it would take the Russian army to re-deploy these forces back towards the north in the event of a Ukrainian offensive around Kharkiv.³⁴ While it would probably take Ukraine a day or two to transfer forces along interior lines of operation towards the north, it would take Russia at least a week or two while using their exterior lines of operation.³⁵ Instead of one major offensive against Kherson, the Ukrainians therefore planned to conduct two, one in the south towards Kherson and one in the north around Kharkiv, limiting the southern offensive to an assault against the city of Kherson itself.³⁶ Although this was not a feint or a diversion, it did play a crucial role in supporting the Kharkiv offensive by luring away large numbers of Russian troops.³⁷ By utilizing their interior lines of operation, they would then be able to establish a concentration of forces against what can easily be described as the decisive strategic point along the northern front, namely the city of Izyum.

Command of the upcoming northern offensive was entrusted to Colonel General Oleksandr Syrskiy, who had also led the defence of Kyiv during the initial invasion.³⁸ At the end of August, Syrskiy met with his brigade commanders to lay out his plan, talk through each brigade's role within the overall plan and discuss possible contingencies. The main objective, or principal objective point, would be to advance via Balakliya towards the city of Kupyansk along

MAP INSTITUTE FOR THE STUDY OF WAR AND AET'S CRITICAL THREATS PROJECT

Overview of all of the frontlines in Ukraine, as of 10 September 2022

- 30 Steve Maguire, 'Yes, Manoeuvre is Alive. Ukraine Proves It', *Wavell Room*, November 4, 2022. See: <https://wavellroom.com/2022/11/04/yes-manoevre-is-alive-ukraine-proves-it/>.
- 31 *Rosgvardiya* is the National Guard of the Russian federation.
- 32 Isabelle Khurshudyan et al, 'Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war', *The Washington Post*, December 29, 2022. See: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/12/29/ukraine-offensive-kharkiv-kherson-donetsk/>.
- 33 Barnes, 'The Critical Moment Behind Ukraine's Rapid Advance'; Michael Kofman and Ryan Evans, 'Ukraine's Kharkiv Operation and the Russian Military's Black Week', *War on the Rocks* (podcast), September 12, 2022. See: <https://warontherocks.com/2022/09/ukraines-kharkiv-operation-and-the-russian-militarys-black-week/>.
- 34 Barnes, 'The Critical Moment Behind Ukraine's Rapid Advance'.
- 35 Kofman and Evans, 'Ukraine's Kharkiv Operation and the Russian Military's Black Week'.
- 36 Barnes, 'The Critical Moment Behind Ukraine's Rapid Advance'; Khurshudyan et al, 'Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war'.
- 37 Barnes, 'The Critical Moment Behind Ukraine's Rapid Advance'.
- 38 Ryan, 'A tale of three generals – how the Ukrainian army turned the tide'.

the Oskil river and cut off Russia's ground lines of communication that ran from Izyum towards Russia's Belgorod region. Syrskiy decided not to attack the cities head on but to bypass them instead, relying on the speed of the advance, threatening Russian troops with encirclement and forcing them to withdraw.³⁹ Meanwhile, US supplied HIMARS, HARM anti-radiation missiles and target intelligence were used to conduct deep strikes against Russian command posts, radar sites, ammunition depots, logistical hubs and bridge crossings in preparation of the advance.⁴⁰

The Ukrainian offensive against Kherson began on August 29. After quickly breaking through the first line of the Russian defences, they soon began meeting stronger Russian opposition.⁴¹ In the meantime Ukrainian deep strikes continued, targeting Russian bridges and pontoons across the Dnipro River in order to disrupt Russian

ground lines of communication around Kherson.⁴² While both sides became entangled in positional battles, Russian milbloggers were quick to claim that the Ukrainian offensive in the south had failed.⁴³ Nonetheless, Ukrainian forces steadily continued to make progress.⁴⁴

Meanwhile, however, a number of Ukraine's best-trained and most elite brigades were quickly being re-deployed and transferred towards the northern front.⁴⁵ In total, the Ukrainians now had five brigades available, 3rd tank brigade, 92nd and 93rd mechanized brigades, 80th air-assault brigade and 25th airborne brigade, together with an independent task force consisting of 10th mountain brigade and several smaller SOF detachments.⁴⁶ Although the Russians eventually detected the Ukrainian build-up, they did not have the forces available to halt the offensive and reinforcements rushing in from Kherson would take far too long to arrive in order to halt the impending Ukrainian advance. In this manner, at least according to one Russian officer, the Ukrainians managed to establish a numerical superiority of eight against one,⁴⁷ although this is probably somewhat exaggerated.

The Kharkiv offensive

On September 6, Ukrainian forces finally burst out of their assembly areas with 92nd mechanized brigade leading the assault by advancing by way of a number of small roads leading through the farmland.⁴⁸ The Ukrainian forces were equipped with an extraordinary amount of lightly-armoured wheeled vehicles providing the necessary speed and mobility. They quickly managed to break through the initial Russian defences and continued the advance, bypassing large population centres and strong Russian troop concentrations and utilizing speed in order to cut off and isolate Russian garrisons (for a detailed overview of the Ukraine offensive, see the map on Jomini of the West's X account).⁴⁹ Confusion amongst Russian forces reigned supreme and with their troops seemingly under attack from every direction, resistance in the area soon collapsed. While withdrawing in

39 Khurshudyan et al, 'Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war'; Henry Foy et al, 'The 90km journey that changed the course of the war in Ukraine', *Financial Times*, September 28, 2022. See: <https://ig.ft.com/ukraine-counteroffensive/>.

40 Henry Foy et al, 'The 90km journey that changed the course of the war in Ukraine'; Barnes, 'The Critical Moment Behind Ukraine's Rapid Advance'.

41 Kateryna Stepaneno et al, 'Russian Offensive Campaign Assessment, August 29', *Institute for the Study of War*, August 29, 2022. See: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-august-29>.

42 Kateryna Stepaneno et al, 'Russian Offensive Campaign Assessment, August 30', *Institute for the Study of War*, August 30, 2022. See: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-august-30>.

43 Kateryna Stepaneno et al, 'Russian Offensive Campaign Assessment, September 4', *Institute for the Study of War*, September 1, 2022. See: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-1>.

44 Kateryna Stepaneno et al, 'Russian Offensive Campaign Assessment, September 4', *Institute for the Study of War*, September 1, 2022 See: <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-september-4>.

45 Maguire, 'Yes, Manoeuvre is Alive. Ukraine Proves It'.

46 Jomini of the West (@JominiW), '#Ukrainecounteroffensive #UkraineWillWin', *Twitter*, September 11, 2022, 01:05. See: <https://twitter.com/JominiW/status/1568737425597386752?ctx=HHwWgMC-6ZCYo8UrAAAA>.

47 David Hambling, 'How Ukraine's Lightning Counter-Offensive Overwhelmed Russian Forces With Humvees', *Forbes*, September 15, 2022. See: <https://www.forbes.com/sites/davidhambling/2022/09/15/how-ukraines-lightning-counter-offensive-overwhelmed-russian-forces/?sh=791924a97309>.

48 Maguire, 'Yes, Manoeuvre is Alive. Ukraine Proves It'.

49 Jomini of the West (@JominiW), 'ZSU Counter Offensive in the Donbas: 04-10 September 2022', see: <https://twitter.com/JominiW/status/1568737425597386752>.

disarray, Russian units left behind large quantities of military vehicles and equipment.⁵⁰

By the end of the first day Ukrainian lead elements passed by the city of Balakliya and, after intense fighting, captured its important road junction. The following evening Ukrainian troops were in control of most of the city, cutting off a number of Russian troops. Volokhiv Yar was taken that same day, blocking one of just two routes leading towards Izyum on the western bank of the Oskil river.⁵¹ On September 8 the bulk of the Ukrainian forces continued their advance to the north. They linked up near the village of Shevchenkove, where Ukraine's 113th territorial defence brigade had undertaken a supportive attack on their left flank. From thereon, 92nd brigade, together with 25th and 80th brigades, carried on their advance towards Kupyansk, which was the major road- and railroad hub in the region and formed the main objective of the offensive. Late next day, on 9 September, the Ukrainian advance guard reached the western outskirts of the city and, by late 10 September, Ukrainian forces had cleared the entire western bank of Russian troops.⁵²

Although Kupyansk was the principal objective point, Ukrainian forces used multiple axes of advance across the region, resulting in numerous breakthroughs and the re-capture of large amounts of Ukrainian territory. For fear of becoming encircled, many Russian soldiers simply abandoned their equipment without putting up a fight and tried to reach safety by crossing the Oskil river. With the west bank of Kupyansk now in Ukrainian hands, the last remaining and most important ground line of communications from the Russian border towards Izyum was also blocked. At that time, Izyum itself had a garrison of around 10,000 men and enough military equipment to put up a serious fight.⁵³ Nonetheless, lacking the will to stand and fight, they left the city almost overnight, leaving behind everything that could not be carried. Although the capture of Izyum had not been part of the initial Ukrainian operational plan, when it became apparent that the majority of Russian troops were fleeing the city in order to avoid becoming encircled,

By utilizing their interior lines of operation, Ukrainian forces would then be able to establish a concentration of forces against the decisive strategic point: Izyum

Ukrainian forces decided to enter the city nonetheless.⁵⁴

Conclusion

With the re-capture of Izyum the Ukrainian army had achieved a major victory, depriving the Russian army of its main logistical base in the northern part of the front. In Jominian terms, Kupyansk and especially Izyum could be considered as the decisive strategic points within the northern zone of operations. Although in the initial plan Kupyansk was designated to be principal objective point, Ukrainian forces, using the momentum, quickly adapted the plan once Izyum was for the taking. Clearly the counter-offensive was not aimed at destroying the Russian ground forces but instead at capturing these important road and railroad junctions in order to cut Russian ground lines of communication or, in Jomini's terms, its lines of operations.

50 Hambling, 'How Ukraine's Lightning Counter-Offensive Overwhelmed Russian Forces With Humvees'.

51 Khurshudyan et al, 'Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war'.

52 Henry Foy et al, 'The 90km journey that changed the course of the war in Ukraine'; Jomini of the West (@JominiW), '#Ukrainecounteroffensive #UkraineWillWin'.

53 Hambling, 'How Ukraine's Lightning Counter-Offensive Overwhelmed Russian Forces With Humvees'.

54 Khurshudyan et al, 'Inside the Ukrainian counteroffensive that shocked Putin and reshaped the war'.

An abandoned Russian tank in the Kharkiv region. Using multiple axes of advance across the region the Ukrainian army pushed the Russians out of a large area. For fear of encirclement, Russian forces abandoned a lot of their equipment to make a quick escape

Looking at his four maxims, it is apparent that the Ukrainian army succeeded in using strategic movements in order to throw a significant mass of its forces upon one of the decisive strategic points within the entire theatre of operations. The manner in which they achieved this was, firstly, by drawing away Russian reinforcements along exterior lines of operations towards the southern zone of operations and then by using

their own interior lines of operations to achieve a local and temporary superiority in numbers in order to engage a fraction of the Russian army. Additionally, both in the run-up to the offensive as well as during its execution, Ukrainian forces conducted deep strikes against all sorts of Russian communications behind the front thus disrupting Russian lines of operation from a standoff distance.

PHOTO ANP, EPA, OLEG PETRASUYUK

Within the operational/tactical conduct of the offensive, the Ukrainian forces resorted to speed and concentric lines of operation in order to advance, enabling them to concentrate against the decisive strategic point and capture Kupyansk. They established bridgeheads across the Oskil river, which can easily be described as the most important territorial line within the northern zone of operations, thereby blocking

most Russian routes of retreat towards the east and interdicting the crucial Russian line of operation that connected Izyum with its base of operation in the Russian Belgorod region, which ultimately resulted in the city's capture. Besides exceptional timing, they made sure that the offensive would be executed with the utmost energy by assembling some of the best Ukrainian formations for this offensive. Lastly, but equally important, they refrained from advancing too far and exposing their own lines of communication.

Although, compared to the Napoleonic Era, in modern war theatres of operations have expanded significantly in size and the physical massing of troops can nowadays be partially offset by concentrating effects rather than forces, the deployment of large bodies of troops in time and space, concentrated or dispersed, remains the foundation for conducting a successful campaign, especially when airpower on both sides is basically absent. While zones and theatres of operations assist in determining the geographical delineation of an operation and the recognition of decisive strategic points can help to establish the objectives, lines of operations create the opportunities for obtaining the concentration of forces necessary for achieving the principal objective.

Jomini believed in the primacy of operating on interior lines of operations in order to achieve the necessary concentration of forces at the decisive point when confronted by a numerical superior but dispersed opponent. However, as previously stated, an operation never occurs in isolation and is therefore never independent of the adversary's actions. As was made clear during the Battles of Leipzig (1813) and Waterloo (1815), during both of which Napoleon operated on interior lines but failed to achieve victory. Nonetheless, as the Ukrainian Kharkiv offensive likewise showed, interior lines do provide an advantage and when executed properly, threatening the enemy's lines of communication, can still result in decisive victory, even in modern wars. ■

Multi-domein optreden in perspectief

Samen sterker, sneller en slimmer

Carlina Grispén MA, luitenant-kolonel Joël Postma en kolonel Pieter Grijpstra*

‘Multi-Domein optreden’ (MDO) is een veel gebruikte term in defensie-gerelateerde documenten. De Nederlandse Defensie Doctrine (NDD) pleitte al in 2019 voor een ‘multi-domein benadering van het militaire optreden.’¹ De *Defensievisie 2035: Vechten voor een veilige toekomst* stelt zelfs dat multi-domein en geïntegreerd optreden een van de inrichtingsprincipes is voor de toekomstige krijgsmacht.² Wat houdt het concept multi-domein optreden precies in?

Met dit artikel geven we meer duidelijkheid over de term MDO. Eerst behandelen we de aanleiding voor MDO, gevolgd door de terminologie ‘domeinen’ en ‘dimensies’ om zo het begrippenkader te verduidelijken. Daarna

schetsen we het ontstaan van MDO als militair concept en behandelen we het perspectief van verschillende internationale partners. Vervolgens sluiten we af met een aantal aanbevelingen hoe de Nederlandse krijgsmacht MDO kan

*Britse en Tsjechische
gevechtsvliegtuigen oefenen
multi-domein operaties in de
Baltische regio*

FOTO NAVO

hanteren en als inrichtingsprincipe kan operationaliseren.

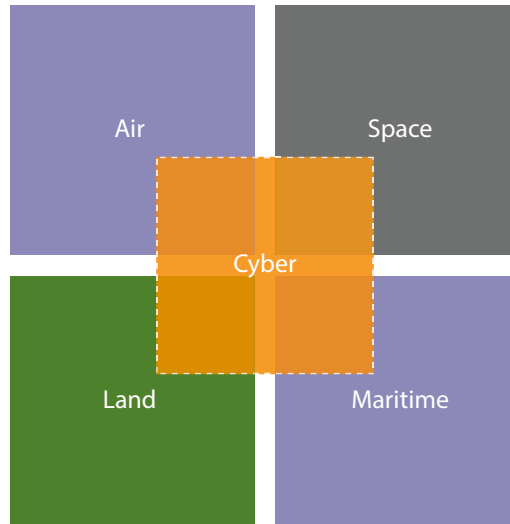
De eerste decennia van de 21e eeuw laten een duidelijke verandering zien in het karakter van oorlogvoering. De operationele omgeving wordt gekenmerkt door permanente competitie, strategische verrassingen en een algeheel toenemende en wijdverbreide instabiliteit. Zo is er een duidelijke verschuiving in de geopolitieke verhoudingen zichtbaar, waarbinnen Rusland en China zich steeds nadrukkelijker laten gelden als spelers om rekening mee te houden.³ Dit heeft implicaties voor militaire strategie en operationele concepten, maar ook voor de manier waarop we onze krijgsmacht moeten inrichten.

Conflicten worden tegenwoordig op meerdere 'fronten' tegelijkertijd uitgevochten; naast het fysieke gevecht is er vaker sprake van handelingen onder de grens van gewapend conflict, zoals beïnvloedingscampagnes in de informatieomgeving.⁴ Daarnaast maken exponentiële digitalisering en technologische ontwikkelingen, inclusief de proliferatie van technologie naar (niet-)statelijke actoren, nieuwe concepten en tactieken mogelijk én noodzakelijk. Onbemande systemen en het gebruik van kunstmatige intelligentie in sensoren, analyse en besluitvorming zijn daarvan sprekende voorbeelden.⁵

De ambiguïteit die door deze ontwikkelingen ontstaat in de operationele omgeving maakt dat traditionele onderscheiden, zoals die tussen oorlog en vrede, en lineaire denkkaders, zoals aanwezig in vigerende plan- en *campaign*-modellen, niet langer toereikend zijn voor succes. Het betekent dat bestaande westerse operationele concepten die de wijze van oorlog voeren en het genereren van militair vermogen in kaart brengen niet langer voldoen.⁶ Er is sprake van een paradigmaverschuiving en voor veel westerse krijgsmachten is de zoektocht naar een nieuw model in volle gang. Deze zoektocht begint met het convergeren van het militaire denken, om vervolgens door te pakken naar het concreter en specifiekere maken van het nieuwe model.⁷

Domeinen en dimensies

De krijgsmacht gebruikt al lang de traditionele operationele domeinen land, maritiem en lucht. Meer recent zijn hier twee domeinen aan toegevoegd: het ruimedomein en het cyberdomein (Figuur 1).⁸

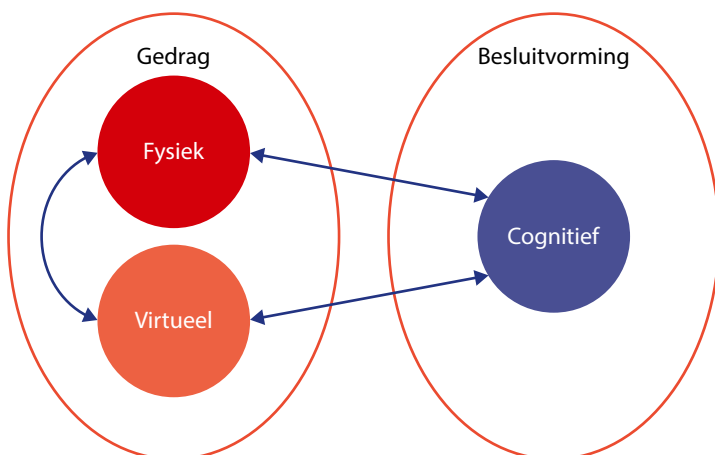
Figuur 1 De vijf militaire domeinen land, maritiem, lucht, ruimte, en cyber

* Carlina Grispen-Gelens MA werkt als onderzoeker bij het Nederlands Lucht- en Ruimtevaartcentrum (NLR) en ze is deeltijd-promovenda aan de Faculteit Militaire Wetenschappen. Luitenant-kolonel drs. Joël Postma MSS is Strategisch Adviseur CDS voor MDO en IGO bij de Directie Plannen van de Defensiestaf. Postma is kartrekker Taskforce MDO. Kolonel Pieter Grijpstra EMSD werkte tijdens het schrijven van dit artikel als Senior Stafofficier Operationeel Beleid bij de Directie Operationeel Beleid en Plannen van het Directoraat Generaal Beleid. Momenteel is hij commandant van de Koninklijke Militaire School (CLAS).

- 1 Defensiestaf, *Nederlandse Defensie Doctrine* (Den Haag, 2019) 75. Zie: <https://www.defensie.nl/downloads/publicaties/2019/06/19/herziene-nederlandse-defensie-doctrine-ndd-2019>.
- 2 Ministerie van Defensie, *Defensievisie 2035: Vechten voor een veilige toekomst* (Den Haag, 2020) 33. Zie: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/defensievisie-2035>.
- 3 NATO, 'Background' in: *Alliance Concept for Multi-Domain Operations*, Allied Command Transformation, 10 maart 2023.
- 4 NATO, 'Introduction' in: *The NATO Warfighting Capstone Concept*, Allied Command Transformation, 14 december 2022.
- 5 T.X. Hammes, 'Technologies Converge and Power Diffuses: The Evolution of Small, Smart and Cheap Weapons', *Policy Analysis* 786 (2016).
- 6 John W. Tammen, 'NATO's Warfighting Capstone Concept: anticipating the changing character of warfare', *NATO Review*, 9 juli 2021. Zie: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/07/09/natos-warfighting-capstone-concept-anticipating-the-changing-character-of-war/index.html>.
- 7 Gijs Tuinman, 'Het antwoord is Multi-Domain Operations! Maar wat is de vraag die daarbij hoort?', *Carré* nr. 2, 2023, Zie: <https://carre.nederlandsofficerenvereniging.nl/carr-nr-2-2023/mdo>.
- 8 Voor een verdieping van deze domeinen, zie: *Nederlandse Defensie Doctrine*, 79-80.

Het denken in domeinen wordt gebruikt om militair vermogen te organiseren voor activiteiten in de onderkende domeinen. De domeinen hebben hun eigen karakteristieken die bepalend zijn voor de wijze waarop strijdkrachten worden ingericht en aangewend. Hierbij moeten de domeinen als een verweven geheel worden beschouwd: zij zijn allemaal in meer of mindere mate afhankelijk van elkaar.⁹

De krijgsmacht hanteert naast de vijf operationele domeinen het dimensiemodel (Figuur 2). Dit model biedt een raamwerk om het doel en de consequenties van militaire activiteiten te kunnen begrijpen. Het draagt hierdoor bij aan de ontwikkeling van effectief militair vermogen.

Figuur 2 Het dimensiemodel

Het raamwerk wordt gevormd door drie dimensies: fysiek, virtueel en cognitief. Alle dimensies zijn met elkaar verbonden en beïnvloeden elkaar. In de fysieke dimensie worden fysieke effecten gerealiseerd en in de virtuele dimensie niet-fysieke effecten. De gerealiseerde effecten in de fysieke en virtuele dimensies zijn primair gericht op het (veranderen van) gedrag. In de cognitieve dimensie worden percepties gevormd en besluiten genomen. De cognitieve dimensie is hiermee gericht op de (beïnvloeding van) besluitvorming.¹⁰

Door gebruik te maken van het dimensiemodel naast het denken in domeinen wordt er nagedacht over effecten die domeinoverstijgend kunnen worden gegenereerd en kan een integrale benadering tot stand komen. Het dimensiemodel biedt hiermee een raamwerk dat een *single-domain* of *single-service* aanpak kan voorkomen.

Het ontstaan van multi-domein denken: het Amerikaanse perspectief

De oorsprong van MDO is te herleiden naar de Verenigde Staten. De eerder geschetste veranderingen in het dreigingsbeeld hebben bijgedragen tot een herijking van de bestaande wijze van oorlogvoering.¹¹ De toenemende assertiviteit van Rusland en China in het bijzonder speelt hierin een belangrijke rol, met de Russische annexatie van de Krim (2014) als belangrijke aanjager. Het resultaat is een Amerikaanse heroriëntatie en hernieuwde focus op het nadenken over vechten tegen een gelijkwaardige tegenstander die gebruik maakt van technologisch hoogwaardige systemen en hybride methodes.¹²

Deze heroriëntatie was hard nodig. Daar waar Rusland en China de westerse wijze van oorlogvoering uitvoerig hadden bestudeerd en hierin zwakke punten hadden geïdentificeerd, lag de focus voor de VS op het andere eind van het conflictspectrum, in het bijzonder op de herontdekking van counterinsurgency en stabilisatieoperaties.¹³

⁹ Defensiestaf, *Nederlandse Defensie Doctrine*, 79-80.

¹⁰ Voor een gedetailleerde uitleg, zie: *Nederlandse Defensie Doctrine*, 82-83.

¹¹ NATO, 'Introduction' in: *Strategic Foresight Analysis* (2017); U.S. Department of Defense, *Summary of the National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge* (2018).

¹² U.S. Department of Defense, *Summary of the National Defense Strategy*.

¹³ David G. Perkins, 'Multi-Domain Battle: Joint Combined Arms Concept', *Army*, december 2016, 17-18; Michael Dahm, 'Chinese Debates on the Military Utility of Artificial Intelligence', *War on the Rocks*, 5 juni 2020. Zie: <https://warontherocks.com/2020/06/chinese-debates-on-the-military-utility-of-artificial-intelligence/>.

Amerikaanse artillerie oefent met multi-domein operaties in Duitsland. De oorsprong van MDO is te herleiden naar de Verenigde Staten

FOTO U.S. ARMY NATIONAL GUARD, CASANDRA B. ANCHETA

In reactie op het veranderende dreigingsbeeld publiceerde generaal David Perkins, commandant van het U.S. Army Training and Doctrine Command (TRADOC), in de periode 2016-2018 een aantal artikelen over Multi-Domain Battle.¹⁴ In 2018 werd de term Multi-Domain Battle vervangen door Multi-Domain Operations en verscheen het gezaghebbende TRADOC Pamphlet 525-3-1: *The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028*.¹⁵ Dit pamflet vormt de basis voor het denken over MDO. Ten slotte hernoemde het Amerikaanse ministerie van Defensie eind 2019 Multi-Domain Operations officieel naar Joint All-Domain Operations (JADO). Het kreeg toen ook de stempel 'the new American way of warfare'.¹⁶

Het TRADOC-pamflet beschrijft hoe gelijkwaardige tegenstanders zich middels *layered stand-off* in alle domeinen en binnen het politieke, economische en militaire speelveld trachten een wig te drijven tussen de VS en zijn

bondgenoten. De oplossing voor dit probleem ligt in drie grondbeginselen voor MDO: *calibrated force posture*, *multi-domain formations* en *convergence*.¹⁷

Calibrated force posture is een combinatie van positionering en de mogelijkheid om te manoeuvreren over grotere strategische afstanden. Multi-domain formations hebben de capaciteiten en het (uithoudings)vermogen om te opereren binnen meerdere betwiste domeinen. Als laatste is convergence nodig: het

14 Perkins, 'Multi-Domain Battle'; David G. Perkins, 'Multi-Domain Battle: Driving Change to Win the Future', *Military Review* (July-August 2017); David G. Perkins en James M. Holmes, 'Multidomain Battle: Converging Concepts Toward a Joint Solution', *Joint Force Quarterly* 88 (2018) (1).

15 U.S. Army TRADOC Pamphlet 525-3-1, *The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028* (2018).

16 Colin Clark, 'Gen. Hyten on the New American Way of War', *Breaking Defense*, 18 februari 2020. Zie: <https://breakingdefense.com/2020/02/gen-hyten-on-the-new-american-way-of-war-all-domain-operations/>.

17 U.S. Army TRADOC Pamphlet 525-3-1, *Multi-Domain Operations*, iii.

samenkomen van effecten in één punt, om de noodzakelijke *cross-domain synergy* te bereiken, waarin het geheel groter is dan de som der delen.¹⁸

Waar joint and combined arms warfare de nadruk legt op het creëren van effecten in één domein met ondersteuning van de andere domeinen en defensieonderdelen, ligt de focus van MDO op het gelijktijdig, gesynchroniseerd en geïntegreerd bereiken van meerdere effecten in meerdere dimensies en binnen meerdere domeinen. Bovendien vereist MDO ook afstemming met interdepartementale en civiele partners om dreigingen succesvol te pareren.¹⁹

De Amerikaanse benadering is een doorontwikkeling van joint and combined arms warfare. Er is aandacht voor interdepartementale en civiele samenwerking, maar de nadruk ligt op het militaire instrument. Daarnaast wordt samenwerking al gezocht in de pré-conflictfase, terwijl voorheen de verschillende domeinen en

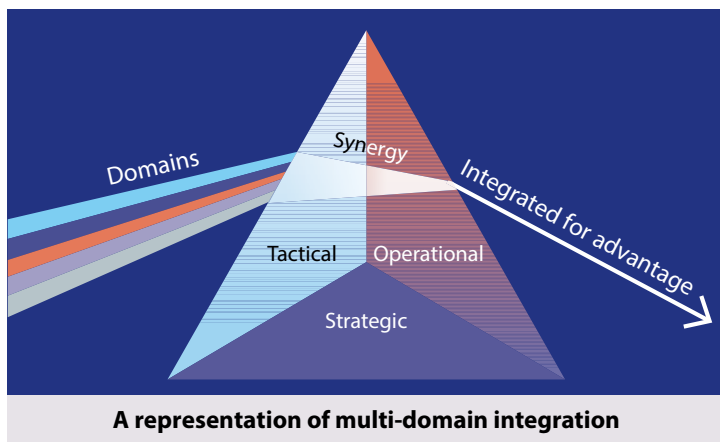
krijgsmachtonderdelen elkaar pas ‘troffen’ en op samenwerking waren aangewezen tijdens de conflictfase. Tijdige samenwerking is nodig omdat afhankelijkheden tussen domeinen en defensieonderdelen in de huidige operationele omgeving niet meer altijd opgelost kunnen worden met traditionele steunrelaties.

Multi-Domain Integration: het Britse perspectief

Multi-domein optreden heeft ook de aandacht in het Verenigd Koninkrijk. Men spreekt echter niet van *operations*, maar van *integration*. Het Britse gedachtegoed is vastgelegd binnen *Joint Concept Note 1/20: Multi-Domain Integration (MDI)*.²⁰ Het doel van JCN 1/20 is eenheid van opvatting te creëren over MDI, waarbij MDI de visie is op het kunnen behouden van een (relatieve) voorsprong op de tegenstander in een tijdperk van voortdurende competitie.

MDI focust op de integratie van de vijf operationele domeinen, het elektromagnetische spectrum (EMS) en de drie niveaus van militair optreden. De definitie van MDI luidt: ‘Multi-domain integration is the posturing of military capabilities in concert with other instruments of national power, allies and partners; configured to sense, understand and orchestrate effects at the optimal tempo, across the operational domains and levels of warfare.’²²

MDI hanteert vier grondbeginselen (Figuur 4), namelijk: (1) Informatievoordeel, het behalen van een betere informatiepositie ten opzichte van de tegenstander door voortdurende en uitgebreide begrip- en beeldopbouw van de situatie; (2) Strategische positionering, de juiste en strategische positionering van vermogens om te integreren met anderen; (3) Geconfigureerd voor de dimensies, de gereedheid om activiteiten uit te kunnen voeren in verschillende operatiegebieden en verschillende dimensies om het gedrag van geselecteerde actoren te beïnvloeden; (4) Creëren en uitbuiten van synergie, het genereren en op het juiste moment uitbuiten van kansen om een relatief voordeel te behalen door het creëren van synergie.²³

Figuur 3 Een impressie van MDI in JCN 1/20²¹

18 Ibidem.

19 Perkins en Holmes, 'Multidomain Battle: Converging Concepts Toward a Joint Solution', 54-55.

20 UK Ministry of Defence, *Joint Concept Note 1/20: Multi-Domain Integration*, december 2020. Zie: <https://www.gov.uk/government/publications/multi-domain-integration-jcn-120>.

21 UK Ministry of Defence, *Joint Concept Note 1/20*, 11.

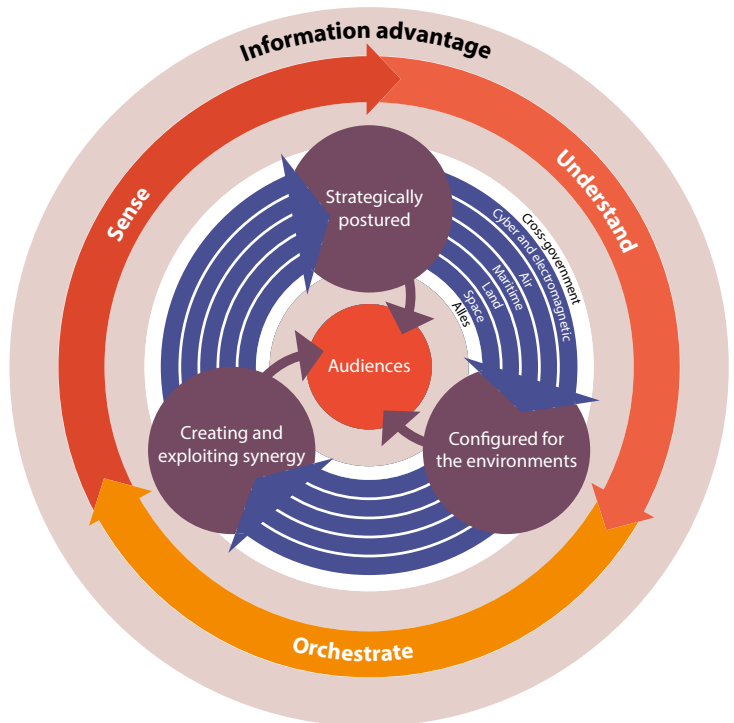
22 Ibidem, 3.

In MDI zien we het samenspel terug van activiteiten binnen de vijf domeinen en het bereiken van synergie om een voordeel te behalen op een opponent. Ook is er aandacht voor omgevingen: *human, physical & information sub-environments*. In plaats van het Amerikaanse convergence spreekt MDI liever van *orchestration of activities and effects*. MDI onderstreept het belang van een geïntegreerde benadering, zowel horizontaal: interdepartementale integratie (nationaal) en nauwgezette samenwerking met bondgenoten (internationaal), als verticaal: militaire integratie van domeinen en niveaus van optreden.²⁴ Het overkoepelende *Integrated Operating Concept 2025* zet dit verder uiteen.²⁵

MDI is niet simpelweg een optelsom van domeinen en activiteiten. Het is het complete samenspel van voortdurende en dynamische integratie van alle machtsinstrumenten, alle domeinen, omgevingen en niveaus van optreden, binnen én buiten het operatietoneel, inclusief kinetische en non-kinetische effectenbrengers, zowel boven als onder de grens van gewapend conflict.²⁶ In vergelijking met het Amerikaanse MDO gaat het Britse MDI verder in de integratie van alle machtsinstrumenten. Ook heeft MDI meer aandacht voor (sub)omgevingen (*human, physical & information*) en niveaus van militair optreden.²⁷

MDO-terminologie binnen de NAVO

De NAVO heeft sinds mei 2019 een nieuwe *NATO Military Strategy* omarmd. Deze strategie valt in twee concepten uiteen: het concept voor *Deterrence and Defence of the Euro-Atlantic Area* (DDA) en het *NATO Warfighting Capstone Concept* (NWCC).²⁸ DDA richt zich op de inzet van het militaire machtsinstrument binnen het bondgenootschap, hier en nu, terwijl NWCC zich richt op de ontwikkeling van het militaire machtsinstrument voor de komende twintig jaar. NWCC is de ‘poolster’ van de NAVO die richting en invulling geeft aan de doorontwikkeling van het bondgenootschap, om ook in de toekomst in staat te blijven een tegenstander te verslaan.²⁹

Figuur 4 Grondbeginselen van het Britse concept Multi Domain Integration

NWCC onderkent vijf Warfare Development Imperatives die richting geven aan de doorontwikkeling van de NAVO: (1) Cognitive Superiority; (2) Layered Resilience; (3) Influence and Power Projection; (4) Cross-Domain Command; en (5) Integrated Multi-Domain Defence.³⁰ De vijf drijfveren zijn verder verfijnd in de *Warfare Development Agenda* (WDA). De WDA wordt door Allied Command Transformation (ACT) geleid en in samenspraak met bondgenoten wordt er verder inhoud gegeven aan concepten.

23 Ibidem, 23-53.

24 UK Ministry of Defence, *Integrated Operating Concept*, augustus 2021, 10. Zie: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1014659/Integrated_Operating_Concept_2025.pdf.

25 UK Ministry of Defence, *Integrated Operating Concept*.

26 Ibidem, 15-23.

27 Chris Tuck, 'What is Multi-Domain Integration?', *Defence-in-Depth* (mei 2021) 1-2.

28 NATO, *NATO Warfighting Capstone Concept*, 2021. Zie: <https://www.act.nato.int/our-work/nato-warfighting-capstone-concept/> en https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm.

29 NATO, *NATO Warfighting Capstone Concept: Building the Alliance's Decisive Advantage*, juni 2020, 2; Tammen, 'NATO's Warfighting Capstone Concept'.

30 Ibidem.

MDO heeft hoge prioriteit voor de NAVO, zowel binnen DDA als NWCC. MDO is uitgewerkt in het *Alliance Concept for Multi-Domain Operations*.³¹ De NAVO hanteert hierin de volgende definitie van MDO: 'Orchestration of military activities, across all domains and environments, synchronised with non-military activities, to enable the Alliance to create converging effects at the speed of relevance.' MDO biedt een antwoord op de uitdagingen die voortkomen uit de complexe, hyperactieve, verstedelijkte en verbonden battlespace die voorbij gaat aan geografische grenzen en waarbinnen alle domeinen worden betwist. De MDO-benadering van het bondgenootschap stelt het militaire instrument in staat gesynchroniseerde activiteiten voor te bereiden, te plannen, te orkestreren en uiteindelijk uit te voeren, op

schaal en met de benodigde snelheid, in samenwerking met andere machtsinstrumenten en stakeholders.

De MDO-benadering van de NAVO biedt op maat gemaakte opties op de juiste plaats en op het juiste tijdstip. Op deze manier wordt een relatief voordeel behaald tijdens *shaping*, *contesting* en *fighting* en krijgt de tegenstander verschillende dilemma's gepresenteerd waarmee diens houding en gedrag zich vormen in het voordeel van de alliantie.

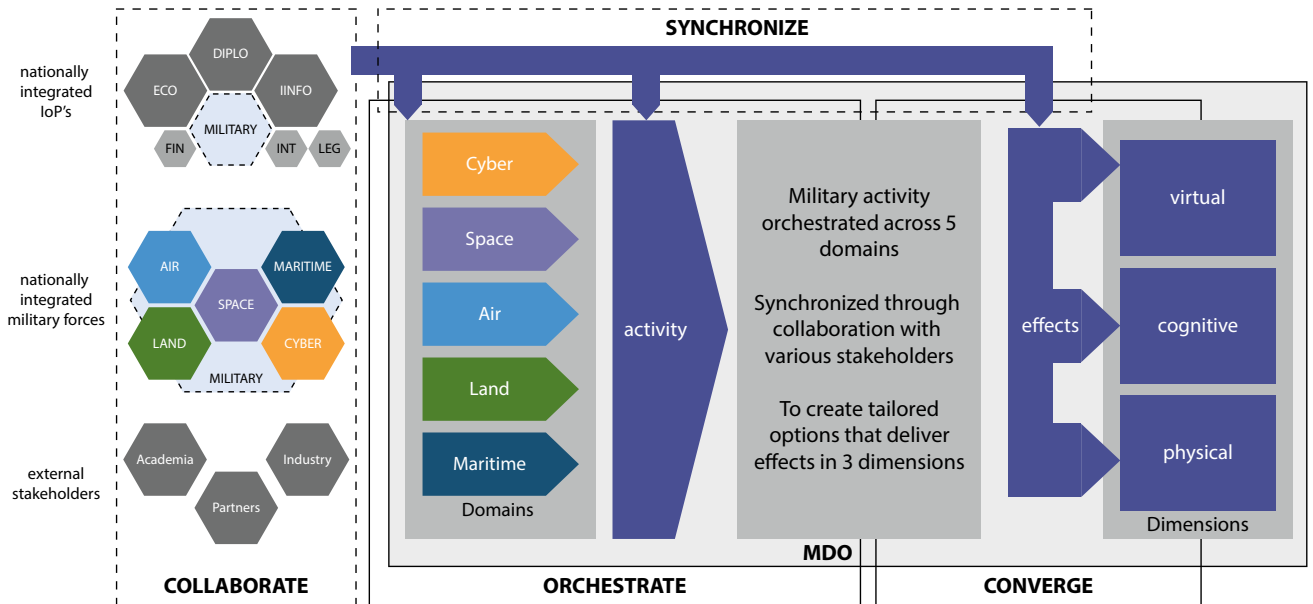
Het MDO-concept beperkt zich in de basis tot activiteiten en effecten van, binnen en door de vijf militaire domeinen, maar beschrijft ook nadrukkelijk de samenwerking met andere relevante belanghebbenden en machtsinstrumenten die een rol spelen binnen MDO. De visie gaat echter niet zo ver dat er sprake is van een *whole-of-government approach* die de effecten van nationale overheden en instanties in samenhang realiseert. Dat laatste is het prerogatief van de

31 NATO and Allied Command Transformation, *NATO Initial Alliance Concept for Multi-Domain Operations*, 10 maart 2023.

FOTO DARPA

Impressie van een satellietennetwerk. Dankzij een multi-domain common operating picture kan een commandant creatieve handelingsopties inzetten voor misleiding

Figuur 5 NAVO's visualisatie van MDO³²

nationale politiek en valt buiten de mogelijkheden van de NAVO.

NAVO's visualisatie van MDO geeft de specifieke afbakening van het concept binnen het militaire machtsinstrument weer (Figuur 5). Het orkestreren, synchroniseren en convergeren valt binnen MDO en ligt op het militaire 'vlak' (het blauwe gedeelte in de afbeelding). Het samenwerken met andere machtsinstrumenten en stakeholders ligt daarentegen op het politieke vlak.

Het MDO-concept beschrijft vier overkoepelende principes voor een succesvolle MDO-werkzame alliantie: eenheid, interconnectiviteit, creativiteit en wendbaarheid. Daarnaast besteedt het concept aandacht aan vijf *enablers*: data, technologisch voordeel, MDO Command & Control, juiste mensen met de juiste vaardigheden, en collectieve training.³³ Ook onderstreept de NAVO dat verdere digitalisering van de strijdmachten randvoorwaardelijk is om MDO te kunnen omarmen en succesvol te operationaliseren. Deze benodigde digitale transformatie inclusief data-centrische benadering staat hoog op de agenda.³⁴

Tot slot bevat het concept ook een drietal *vignettes* die illustratieve voorbeelden van MDO geven. Een van de vignettes beschrijft het gebruik van een *portable tactical device* door de staf van een bataljon waarop een *multi-domain common operating picture* (MD-COP) zichtbaar is. De MD-COP laat de aanwezigheid zien van vijandelijke *intelligence collection capabilities* in het ruimedomein. Dankzij de MD-COP kan de commandant creatieve handelingsopties inzetten voor misleiding en met behulp van manoeuvre door het bataljon de kans op verrassing bij de tegenstander vergroten. De commandant en het bataljon krijgen hierbij ondersteuning van andere (niet-militaire) entiteiten zodat met gevraagde en uitgebrachte effecten vijandelijke capaciteiten in de ruimte worden tegengewerkt.

Het NAVO MDO-concept is een vrij compleet, beknopt en helder concept waarover brede consensus heerst binnen het Militair Comité.

32 Ibidem.

33 Ibidem, 10-11.

34 Tammen, 'NATO's Warfighting Capstone Concept: anticipating the changing character of warfare'.

‘Het multi-domein theater gaat verder dan alleen “joint” of “paars”. Het gaat zelfs verder dan alléén Defensie: het is interdepartementaal en moet in onze genen zitten’

Het biedt noodzakelijke input voor MDO waarop alle bondgenoten nationaal kunnen voortborduren.

Multi-domein optreden: een mogelijk Nederlands perspectief

In lijn met de analyses van internationale partners trekt ook Nederland de conclusie dat Defensie geen goed antwoord heeft op de militarisering van nieuwe domeinen (cyber en space). Daarnaast zijn we niet goed toegerust voor optreden in de informatieomgeving en het tegengaan van hybride dreigingen.³⁵ Waar Defensie focust op de militaire bijdrage aan de gereedschapskist van nationale machtsinstrumenten hebben ook andere ministeries de noodzaak van intensievere samenwerking onderkend. Dit is nodig om de nationale veiligheid te kunnen blijven garanderen en in het bijzonder om de Nederlandse aanpak van statelijke dreigingen te verstevigen. Het ‘Rijksbreed Responskader voor Statelijke Dreigingen’, dat momenteel ontwikkeld wordt, geeft hiertoe een belangrijke aanzet.³⁶

Als antwoord op deze problematiek benoemt de *Defensievisie 2035* als zesde inrichtingsprincipe

‘multi-domein en geïntegreerd optreden’: ‘Multidomein denken wordt in operaties met nationale en internationale partners het ultieme uitgangspunt. We zorgen voor vergaande samenwerking tussen de eigen krijgsmachtdelen en andere krijgsmachten en partners. We verdiepen de geïntegreerde benadering van militaire en civiele middelen, mede gericht op het voorkomen van conflicten. We kunnen zo ook meer permanente, hybride dreigingen het hoofd bieden.’³⁷

De nadere uitwerking van het inrichtingsprincipe geeft aan dat afhankelijkheden tussen de vijf domeinen groeien en dat we daarom over de domeinen – en defensieonderdelen – heen (multi-domein) moeten denken, organiseren, opereren en commandovoeren. Defensieonderdelen moeten nationaal naadloos kunnen samenwerken (joint) en de krijgsmacht moet optimaal kunnen samenwerken met internationale partners (combined).³⁸

Maar militaire samenwerking alléén is onvoldoende. Ook niet-militaire middelen zijn nodig om effectief en efficiënt op te treden in het volledige conflictspectrum, met name bij activiteiten onder de drempel van gewapend conflict. Vandaar de Nederlandse toevoeging van ‘geïntegreerd optreden’ aan het multi-domeinconcept. Een geïntegreerde inzet met andere overheidspartners zoals ontwikkelingssamenwerking, politie, justitie en economische zaken is noodzakelijk om huidige en toekomstige dreigingen het hoofd te bieden. Daarnaast is versterkte samenwerking met andere publieke en private sectoren benodigd.

De Commandant der Strijdkrachten (CDS) heeft in zijn toespraak op de Defensie-Topdag in 2021 zijn *commander’s intent* voor de transformatie van de krijgsmacht uiteengezet, met een viertal focuspunten. Dit zijn: (1) schaalbare eenheden; (2) multi-domein optreden; (3) informatie-gestuurd en gedigitaliseerd; en (4) samen met partners. Deze vier focuspunten hangen met elkaar samen en grijpen op elkaar in.

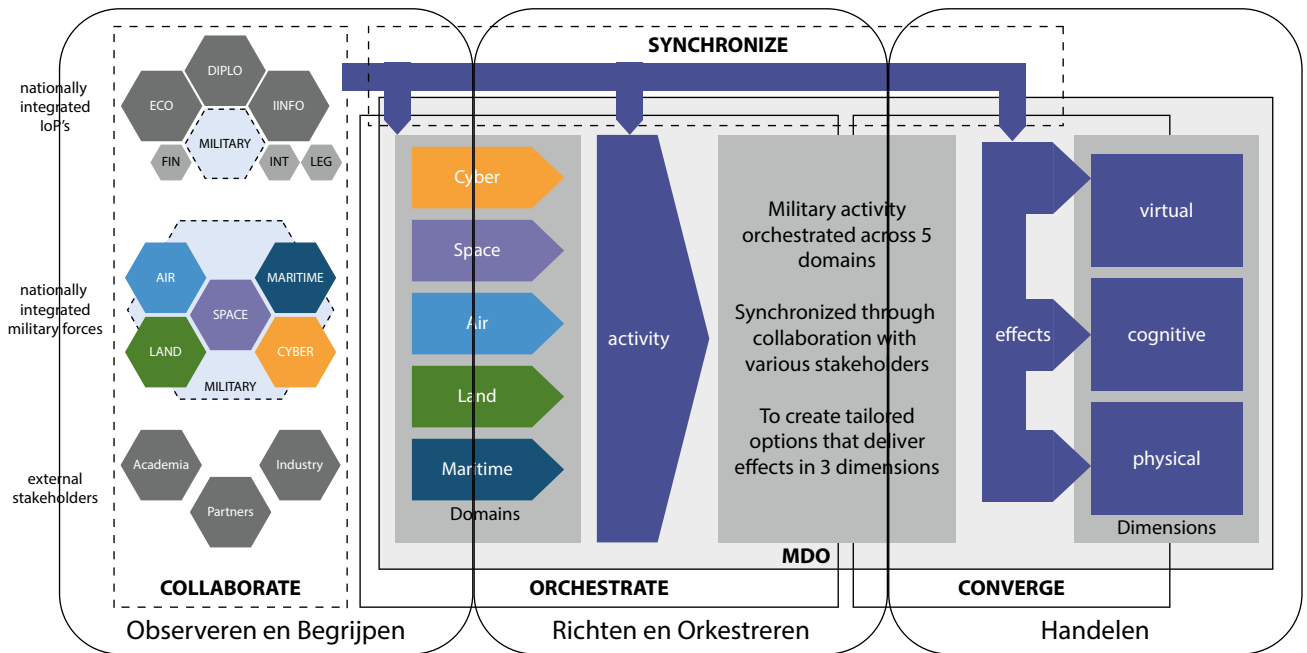
In zijn toespraak bood de CDS de volgende toelichting op multi-domein optreden: ‘het

35 Ministerie van Defensie, *Defensievisie 2035*, 17.

36 Rijksoverheid, ‘Versterkte aanpak dreigingen van andere landen’, 28 november 2022. Zie: Versterkte aanpak dreigingen van andere landen | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl.

37 Ministerie van Defensie, *Defensievisie 2035*, 25.

38 Ibidem, 33-34.

Figuur 6 Drie kernfuncties in multi-domein en geïntegreerd optreden

multi-domein theater gaat verder dan alleen “joint” of “paars”. Het gaat zelfs verder dan alléén Defensie: het is interdepartementaal en moet in onze genen zitten.’ De CDS legt hier een verbinding tussen ‘multi-domein’ en ‘geïntegreerd optreden’ die vaak impliciet is in het gebruik van de afkorting ‘MDO’, doch tevens afhankelijk van de context waarbinnen de Nederlandse krijgsmacht opereert.

Vanuit zowel de Nederlandse doctrinevorming als de *Defensievisie 2035* en de *commander's intent* van de CDS is de Nederlandse multi-domeinbenadering te beschouwen als het creëren van (militaire) synergie door militaire activiteiten (in, door en van domeinen) en effecten (binnen dimensies) te orkestreren en synchroniseren, in combinatie met de geïntegreerde benadering, om effectief en efficiënt te kunnen optreden en een relatief voordeel op de tegenstander te kunnen behalen. Deze aspecten zijn ook terug te vinden in de definitie van NAVO.

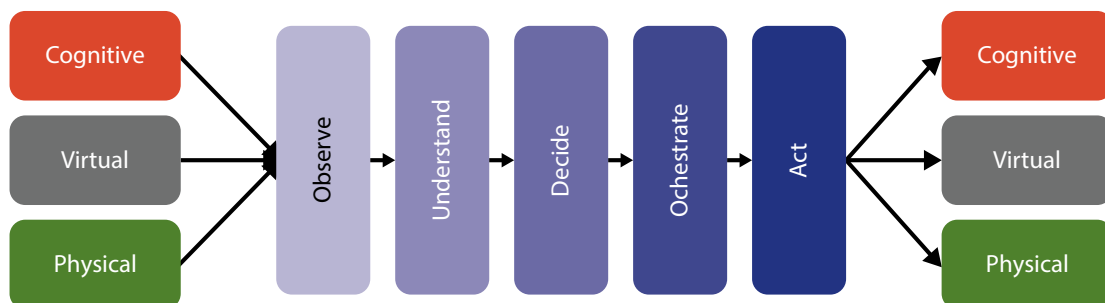
De Nederlandse aspecten van multi-domein en geïntegreerd optreden kunnen worden gekoppeld aan drie kernfuncties (Figuur 6): (1) obse-

rueren en begrijpen; (2) richten en orkestreren; en (3) handelen. Deze kernfuncties zijn respectievelijk verbonden aan processen: (1) het inlichtingenproces; (2) het *targeting*-proces; en (3) het *operations*-proces.

Observeren en begrijpen

Nederland heeft de ambitie uitgesproken om op het gebied van informatiegestuurd optreden (IGO) bij de koplopers van de NAVO te horen.³⁹ IGO heeft als kernopgave de digitale transformatie en zal, in combinatie met het omarmen van multi-domein en geïntegreerd optreden, bijdragen aan de mogelijkheid pro-actiever te kunnen handelen. Maar daarvoor is goede *situational understanding* (begrijpen) een vereiste. Met een verbeterd vermogen om onze omgeving snel te kunnen beschrijven (*awareness and insight*), begrijpen (*understanding*) en veranderingen te kunnen zien aankomen en beïnvloeden (*foresight*), kan een goede anticipatiefunctie worden gerealiseerd om proactief te kunnen handelen.

39 Ibidem, 31.

Figuur 7 Het dimensiemodel gecombineerd met een uitgebreide OODA-loop⁴⁰

Een randvoorwaarde voor begrijpen is het hebben van voldoende sensoren (observeren), die in staat zijn over een breed spectrum informatie te vergaren. Daarnaast is het van belang dat relevante data en informatie gedeeld en geanalyseerd worden met en door de juiste entiteiten. Hiermee ontstaat *shared understanding* om passende en tijdige besluiten te kunnen nemen. Dit onderstreept de noodzaak voor een breed netwerk van sensoren en effectoren – de benodigde digitale ruggengraat als onderdeel van de digitale transformatie-opgave onder IGO – waarin interconnectiviteit en interoperabiliteit centraal staan.

Richten en orkestreren

Naast een gezaghebbende informatiepositie is het, vooral binnen een NAVO-context, van belang de ‘OODA-loop’ beter en sneller te doorlopen dan een eventuele opponent en de besluitvorming vervolgens om te zetten in concrete handelingsopties. Deze multi-domein handelingsopties moeten georkestreerd en gesynchroniseerd kunnen worden om een potentiële tegenstander te overladen met een veelvoud aan uitdagingen (dilemma’s) om hem te verlammen en uit te manoeuvreren.

Snellere en kwalitatief hoogwaardigere commandovoering (Command & Control, C2) is een *must*. De wijze waarop de Nederlandse C2 nu is ingericht hangt af van de inbedding van de

eenheden: wordt een eenheid ingezet in het kader van een artikel 5-scenario, dan is haar C2 ingebed in de NAVO-commandostructuur. De eenheden moeten in hun C2 en interoperabiliteit samenwerken conform Subordinate Strategic Plans en Regional Plans van de NAVO. Voor een opdracht in het kader van bescherming van het Koninkrijk in het Caribisch gebied, of een bijstandstaak in het kader van hoofdtak 3, is een nationale, geïntegreerde C2-structuur nodig.

Handelen

Met een goede situational understanding, een passend, tijdig besluit en kwalitatief hoogwaardige aansturing ben je er nog niet: ook projectiesnelheid en de juiste training in combinatie met gereedheid zijn vereist. Hiervoor zijn bondgenoten nodig, bijvoorbeeld voor militaire mobiliteit, om samen te komen tot de benodigde *responsiveness*: het vermogen om op de juiste plaats en tijd de juiste capaciteiten te hebben om gewenste effecten uit te kunnen brengen. Om dit binnen een NAVO-context toe te passen, is een proactieve *mindset* nodig, zowel binnen Nederland als het bondgenootschap. Deze mindset, ook wel *culture of readiness*, moet ademen in doctrine, plannen en capaciteiten.

De kernfuncties van multi-domein optreden komen naar voren in de visualisatie van prof. dr. bgen. Paul Ducheine, die een aangepaste versie van de bekende OODA-loop laat zien waarin de drie dimensies centraal staan (Figuur 7). Om multi-domein te kunnen optreden, moeten we in staat zijn te observeren in de drie dimensies (fysiek, virtueel en cognitief). Vervolgens moeten

40 Afbeelding uit presentatie door bgen prof. dr. Paul Ducheine tijdens de Wapendag Information Manoeuvre, november 2022.

we analyseren om te begrijpen en te beslissen, en daarna zal er georkestreerd en gesynchroniseerd moeten worden binnen de domeinen en de overige machtsinstrumenten. Daarmee kunnen we effectief handelen met als doel effecten te bereiken in de drie dimensies.

De samenhang tussen MDO en IGO

Men kan de vraag stellen of informatiegestuurd optreden (IGO) niet hetzelfde is als multi-domein en geïntegreerd optreden (MDO). Of is IGO randvoorwaardelijk om MDO te kunnen uitvoeren, net zoals de digitale transformatie randvoorwaardelijk is binnen NAVO's MDO-concept? Het antwoord ligt in het midden.

Als onderdeel van de digitale transformatie is voorzien dat IGO met name een zwaartepunt heeft binnen het inlichtingen- en targetting-proces. Voor MDO ligt het zwaartepunt meer in het targetting- en met name het operations-proces. Er zijn natuurlijk uitzonderingen: zo richt informatiemanoeuvere zich ook op het handelen en het bereiken van effecten in de virtuele en cognitieve dimensie. Er bestaat dus de nodige overlap tussen IGO en MDO als complementaire concepten.

Conclusie en aanbevelingen

Multi-domein en geïntegreerd optreden worden in het westerse militaire denken beschouwd als een mogelijk antwoord op complexe heden-daagse dreigingen. Dreigingen die zich voortdurend afspelen in alle vijf domeinen én drie dimensies, dreigingen beneden en boven de grens van een gewapend conflict, en dreigingen waarop een geïntegreerd antwoord noodzakelijk wordt geacht. Om deze dreigingen het hoofd te bieden, is het nodig gezamenlijk en gesynchroniseerd te kunnen opereren in alle domeinen en effecten uit te kunnen brengen. Synergie kan alleen worden bereikt als de krijgsmacht als geheel, inclusief partners, in staat is effectief en efficiënt gebruik te maken van alle domeinen. Het overkoepelende doel blijft het opleggen van onze wil op die van de tegenstander. Het hanteren van het dimensiemodel om uiteindelijk

het gedrag van een opponent te beïnvloeden in ons voordeel is hierbij noodzakelijk.

Vanuit Nederlands perspectief is het aan te bevelen de volgende grondbeginselen voor multi-domein optreden te benadrukken:

- (1) integreren en synchroniseren van activiteiten binnen de vijf operationele domeinen;
- (2) orkestreren van effecten binnen de drie dimensies;
- (3) waar nodig gesynchroniseerd met de andere instrumenten van macht;
- (4) samen met internationale partners;
- (5) waarbij zowel geloofwaardige afschrikking als inzet in het gehele conflictspectrum benodigd is.

Daarnaast is het aan te bevelen geïntegreerd optreden in de juiste context te zien. Wanneer we opereren binnen een NAVO-context dan ligt de verantwoordelijkheid voor afstemming op het (internationale) politieke vlak en niet bij het militaire machtsinstrument zelf. Afhankelijk van de context waarbinnen de Nederland krijgsmacht opereert, kan een passende combinatie worden gezocht tussen multi-domein optreden in louter militaire zin en multi-domein en geïntegreerd optreden in bredere zin.

Ook het niveau van optreden waarop Nederland MDO toepast hangt samen met de context waarin het opereert. In een artikel-5 scenario of bij andere inzet onder leiding van de NAVO bevindt de verantwoordelijkheid voor het orkestreren van MDO-activiteiten zich op het strategische en operationele niveau binnen de NAVO-commandostructuur. Nederland levert dan eenheden die op tactisch niveau worden ingebed en aangestuurd. Een hoofdkwartier zoals het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps (1GNC) kan dan bijvoorbeeld wél MDO-activiteiten orkestreren. Als Nederland zelfstandig een operatie uitvoert, bijvoorbeeld in het Caribisch gebied of in geval van een *Non-Combatant Evacuation Operation* (NEO), dan ligt de verantwoordelijkheid op het strategische en operationele niveau bij de CDS.

Tot slot is het aan te bevelen te onderzoeken wat nu precies het transformeren naar een multi-

Lancering van een raket met onder andere Noors-Nederlandse satellieten. Nederland trok de conclusie dat Defensie nog geen goed antwoord heeft op de militarisering van de nieuwe domeinen cyber en space

domein opererende organisatie betekent en omvat, met andere woorden: het verder uitwerken, operationaliseren en uiteindelijk invoeren van het zesde inrichtingsprincipe van *Defensievisie 2035*. Dit kan concreet richting geven aan het organiseren, opereren en commandovoeren over de domeinen heen.

Een belangrijk begin voor concretisering ligt in ophanden zijnde of al gestarte initiatieven, zoals de Defensiebrede Taskorce MDO die onder leiding van de Defensiestaf werkt aan de concretisering van MDO voor de inrichting en uitvoering. Daarnaast kunnen we denken aan het opleiden van onze toekomstige multi-

FOTO MCD, AARON ZWAAL

nationale partners; en het verankeren van samenwerking tussen defensieonderdelen binnen onze organisatie. Ook koppelde de *Defensienota 2022*⁴¹ een aantal maatregelen aan het verbeteren of implementeren van multi-domein optreden binnen de krijgsmacht: MDO moet een prominentere plek te krijgen in het oefen- en trainingsprogramma; MDO vraagt om doorontwikkeling en investering in nieuwe domeinen zoals cyber en space, met deze twee nieuwe domeinen wordt het nog belangrijker om multi-domein te denken, organiseren, opereren en commandovoeren; Defensie gaat investeren in interoperabiliteit en systemen en eenheden moeten met elkaar kunnen communiceren en samenwerken, zowel binnen Defensie als met partners; de IT-infrastructuur wordt gemoderniseerd om beter en sneller veilig informatie uit te kunnen wisselen en de koppelmogelijkheden met partners te vergroten; mobiele communicatiemiddelen worden vervangen, zodat eenheden beter veilig met elkaar en met internationale partners en bondgenoten kunnen communiceren; om multi-domein operaties in een hybride context beter aan te kunnen sturen, wordt het Defensie Operatiecentrum versterkt en ingericht als permanent operationeel hoofdkwartier. Deze laatste maatregel is wellicht de meest tastbare.

Met deze nationale initiatieven en maatregelen, en met de verdere operationalisering van informatiegestuurd optreden onder de paraplu van multi-domein optreden, zetten we stappen in de goede richting voor een toekomstbestendige krijgsmacht. Een krijgsmacht die daadwerkelijk in staat is succesvol multi-domein optreden te ontplooiën, en daarmee samen met bondgenoten en partners sterker, sneller en slimmer kan optreden dan de mogelijke opponent. ■

domein leiders op de Nederlandse Defensie Academie (NLDA), van basis officiersopleiding en MDV tot aan HDV en TDV; het uitwerken van gezamenlijke (joint) doctrine en concepten; het verbeteren van de interoperabiliteit, zowel in technische als niet-technische zin, tussen de domeinen, defensieonderdelen en (inter)

41 Ministerie van Defensie, *Defensienota 2022: Sterker Nederland, veiliger Europa* (2022), 17, 19, 37, 41 en 42. Zie: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/defensienota-2022/downloads/beleidsnota-s/2022/06/01/defensienota-2022>.

De blokkade van Atjeh

Een complex palet van maritieme handelspressie

Martin Fink*

Handelscontrole vanuit zee was een integraal onderdeel van de militaire inzet in de Atjeh-oorlog en moest bijdragen aan de onderwerping aan de Nederlandse soevereiniteit. Meestal wordt de marine-inzet omschreven als ‘de blokkade van Atjeh’, maar in werkelijkheid paste de Indische regering in de periode 1873-1892 meerdere methoden toe, waardoor de maritieme handelspressie complexer werd. Het blijkt lastig te duiden wanneer en waar gebruik is gemaakt van een blokkade, sluiting, scheepvaartregeling of een combinatie daarvan.

Tijdens het Atjeh-conflict in de negentiende eeuw is de marine ingezet voor het handhaven van blokkades, een methode die vaker werd gebruikt in de Indische Archipel.¹ Paul van 't Veer schreef in zijn boek *De Atjeh-Oorlog* (1980) dat de marineblokkade van Atjeh een welhaast vergeten hoofdstuk is.² Met uitzonderingen³ blijft ook in meer recente beschrijvingen de

* KTZ (LD) mr. dr. M.D. Fink is universitair hoofddocent Militair Recht aan de Nederlandse Defensie Academie.
 1 P. Groen en T. Brocades Zaalberg, 'De Atjeh-oorlog als school voor modern imperialisme 1873-1874', in P. Groen, e.a. (red.), *Krijgsmacht en kolonie* (Amsterdam, Boom, 2021) (met een maritieme bijdrage van A.M.C. van Dissel) 97-134.
 2 Paul van 't Veer, *De Atjeh-Oorlog* (Arbeiders Pers, Amsterdam, 1980) 172.
 3 Groen en Brocades Zaalberg, 'De Atjeh-oorlog als school voor modern imperialisme 1873-1874'.

EN EN ONDERHOORIGHEDEN.

blokkade enigszins buiten zicht.⁴ Daarnaast wordt in het algemeen ook wel gemeend dat de rol van de marine tijdens counterinsurgency-operaties (COIN) onderbelicht is omdat deze doorgaans niet beslissend is, de focus van militaire operaties bij COIN op land ligt, de maritieme inzet niet begrepen wordt en bovendien te *uneventful* is om aandacht aan te besteden.⁵

Handelscontrole vanuit zee was een integraal onderdeel van de militaire inzet in Atjeh en moest bijdragen aan de onderwerping aan de Nederlandse soevereiniteit. Deze maritieme inzet wordt vaak veralgemeniseerd tot 'de blokkade van Atjeh'.⁶ Maar wie het conflict onder de loep neemt, ziet dat niet alleen gebruik is gemaakt van blokkades. De Indische regering paste meer methoden toe, waardoor het palet van maritieme handelspressie complexer was.

Dit artikel analyseert de maritieme inzet in Atjeh en belicht de maritieme maatregelen ter controle van de handel tijdens de Atjeh-oorlog in de periode tussen 1873 en 1892. Ik geef eerst een overzicht van methoden die gebruikt zijn tijdens de Atjeh-oorlog. Daarna volgt een kort verloop van het conflict vanuit het perspectief van de inzet van deze methoden. Ten slotte plaats ik enkele opmerkingen over de factoren van invloed op de effectiviteit van deze maatregelen.

Rol van de marine in Atjeh

De maritieme rol met betrekking tot Atjeh wordt meestal alleen beschreven vanuit de context van het handhaven van een blokkade. De daadwerkelijke inzet had echter meer om het lijf, want de marine vervulde ook een amfibische en

logistieke functie om het leger naar, op en van het eiland Sumatra te krijgen. De marine zorgde daarnaast voor vuurkracht vanuit zee met kustbombardementen: die ondersteunden zowel de landingen als het opvoeren van dwang om vorsten te overtuigen zich te onderwerpen. *Power projection* op en vanuit zee had daarmee zowel een militaire als diplomatieke dimensie. Naast die beperkte focus op de blokkade worden de maritieme activiteiten in het Atjeh-conflict vaak wel genoemd, maar doorgaans niet geapprecieerd als onderdeel van een geïntegreerde strategie van de Indische regering. Dat is opmerkelijk, omdat het politiek-strategische beleid, bijvoorbeeld met betrekking tot het concentratiestelsel, ook steunde op de maritieme activiteiten.

Controle vanuit zee

Maritieme handelscontrole van de kusten van Atjeh en onderhorigheden had een duidelijk doel: naast het stoppen van oorlogsmaterieel was handelsbelemmering vanuit zee een dwangmiddel waardoor een gebrek aan bestaansmiddelen moest ontstaan. Een dergelijke druk zou de inlandse vorsten op den duur dwingen tot berusting en vervolgens onderwerping aan de Nederlandse soevereiniteit. De gebruikte maatregelen kunnen onderverdeeld worden in vier verschillende methoden:

- het handhaven van blokkades;
- sluitingen;
- scheepvaartregelingen; en
- het stoppen van oorlogscontrabande.

De blokkade is een oorlogshandeling gericht op het volledig afsluiten van vijandelijke kusten of havens door alle in- en uitgaande scheepvaart te verbieden. De handhaving kan ook verder van de kust op volle zee plaatsvinden. Andere staten moeten daarbij een zekere inbreuk op hun vrijheid van handel en navigatie accepteren. Op schending van de blokkade stond prijsverklaring van het schip, waardoor het eigendom – door tussenkomst van een prijsgerecht – in handen van de Nederlandse regering kwam. Schepen zijn tijdens de blokkade van Atjeh dan ook opgebracht en voor een prijsgerecht gekomen.⁷

4 Zie onder andere: A. Stolwijk, *Atjeh. In het spoor van een koloniale oorlog* (Amsterdam, De Geus, 2016); M. Kitzen, *Oorlog onder de mensen. Militaire inzichten uit Atjeh en Uruzgan* (Amsterdam, Ambo|Anthos, 2016).

5 T. Benbow, 'Maritime forces and counter-insurgency', *Contemporary Security Policy*, 28:1 (2007) 80-95.

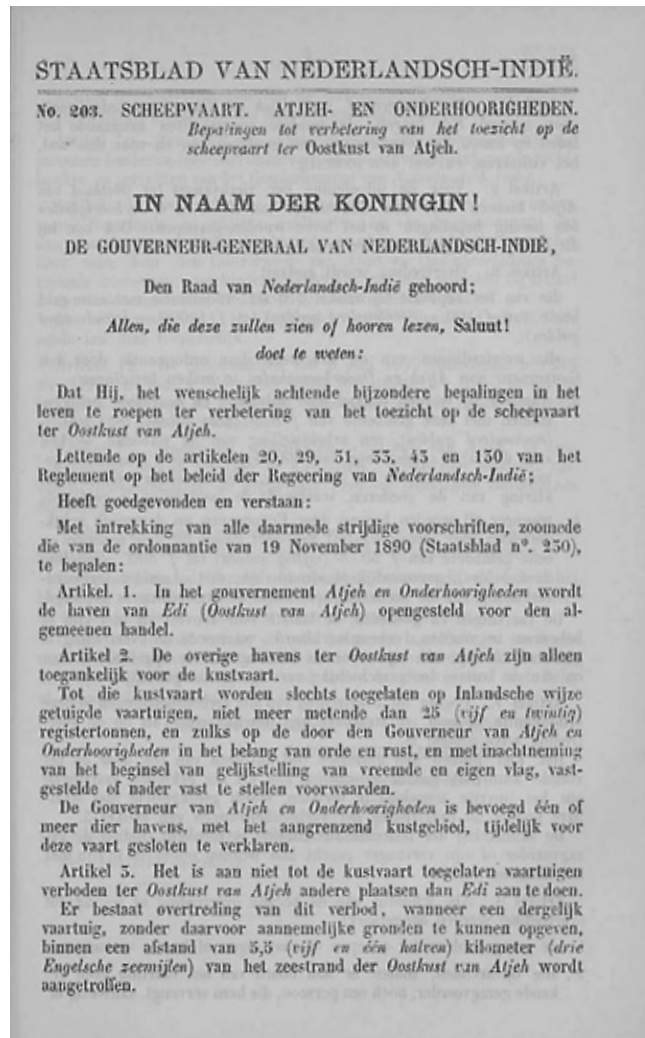
6 Bijvoorbeeld E. Tagliacozzo, *Secret trades, porous borders. Smuggling and states along a southeast Asian frontier, 1815-1915* (New Haven, Yale University Press, 2005).

7 Waaronder de Brits gevlagde *Mariner's Hope* (prijsgemaakt op 4 juli 1873. Zie *Weekblad van het Regt*, no. 3760, 24 september 1874) en de *Girbee* (prijsgemaakt op 29 september 1873. Zie *Samarangse Courant*, 22 oktober 1874, 1).

Bij sluitingen wordt de in- en uitvoer van bepaalde producten of scheepvaartverkeer in een haven verboden. Een sluiting is geen oorlogshandeling, maar een maatregel om het buitenlandse handelsverkeer op het eigen grondgebied af te sluiten. Een schip mag bepaalde havens niet aandoen. De handhaving ervan binnen de territoriale zee is een politionele kwestie. Op schending van een sluiting stonden boetes, waarvoor ook het schip en goederen als betaalmiddel konden dienen. Dit had naast de buitenlandse handel ook effect op de kustvaarthandel.

Scheepvaartregelingen onderwerpen de buitenlandse handel aan een controlesysteem. Schepen mochten alleen op aangewezen plaatsen binnenkomen om gecontroleerd, geladen en gelost te worden. Scheepvaartregelingen zijn vooral economisch van aard en beoogden controle op handel en scheepvaart. Naast een meer indirecte vorm van dwang door middel van controle op de handel en inkomsten van de vorsten, konden op deze manier ook de inkomsten van de staat (invoerrechten, belastingen en boetes) worden gereguleerd.⁸ Anders dan de tijdelijke maatregel van blokkade of sluiting, gold de scheepvaartregeling als een systeem met een meer permanent karakter, dat bovendien in de havens en niet vanaf zee werd gehandhaafd.

Het tegenhouden van oorlogscontrabande kent ook een oorlogs- en een politionele vorm. De eerste richt zich op het innemen van contrabande aan boord van schepen op volle zee die vermoedelijk richting de vijand gaan. De politionele vorm betreft de handhaving van in- en uitvoerverboden van oorlogsmaterieel op eigen grondgebied. Door middel van enkele besluiten in de beginjaren van het conflict is de in- en uitvoer van oorlogsmaterieel verboden verklaard.⁹ Net als het instellen van een blokkade kan het bestrijden van oorlogscontrabande op volle zee alleen in geval van oorlog. Wat tijdens de Atjeh-oorlog onder oorlogscontrabande werd verstaan was opgenomen in de toenmalige *rules of engagement*, namelijk de *Instructie voor de Kommandant der maritieme middelen belast met de blokkade van het Atjehsche Rijk*.¹⁰ Voorbeelden, naast wapens, waren kruit,

De afkondiging van de Scheepvaartregeling in het Indisch Staatsblad, 1892, No. 203

salpeter, zwavel en 'ieder werktuig hetwelk voor oorlogsgebruik vervaardigd is'.

Geen scherpe scheiding

Dat de genoemde methoden vaak allemaal als blokkade zijn bestempeld is niet verwonderlijk. Uit de beschrijvingen blijkt al dat zij moeilijk uit

8 J.B. van Heutsz, 'De onderwerping van de Atjeh', *Indisch Militair Tijdschrift* (1893) 2-53, 49.

9 Zie onder meer Indisch Stb. 1875, no. 100 en 1879, no 212.

10 21 juni 1873, artikel 9. De *Instructie* is op 12 juli 1874 gewijzigd.

elkaar te houden zijn, wat los taalgebruik in de hand werkt. Bij contemporaine auteurs is nog oog voor nuance.¹¹ Eén auteur schrijft bijvoorbeeld in zijn artikelenserie over de politiek van de Atjeh-oorlog dat de afsluiting van de kust van Atjeh in de jaren 1880 in het spraakgebruik blokkade heette, terwijl het deze naam in de officiële stukken niet mocht dragen.¹² Maar ook toen al werd makkelijk gegrepen naar blokkade als overkoepelend begrip. Er ontstaan dan mengvormen in terminologie, zoals de ‘politio-nale blokkade’.

Bezien vanuit het effect en praktische uitvoering van de verschillende methoden is veralgemenisering bovendien ook niet onlogisch. Of de marine een prauw of schip op de kust stopte op basis van een sluiting, blokkade of bezit van oorlogscontrabande, zal in de daadwerkelijke uitvoering weinig grote verschillen hebben opgeleverd. Daarnaast is het moeilijk scherp te krijgen waar en wanneer gebruik is gemaakt van welke methode. Het is lastig de precieze scheidslijnen tussen de methoden, die bovendien gecombineerd gebruikt zijn, aan te wijzen. Gouverneur Van der Heijden sloot bijvoorbeeld in 1878 de havens, terwijl er ook nog plekken waren waar de blokkade niet was opgeheven. Het is ook moeilijk te achterhalen of een ingevoerde maatregel als sluiting of scheepvaartregeling te kwalificeren is, of dat beide waren ingevoerd. Eén schrijver meent over deze onduidelijkheid: ‘No one, including the Dutch, it seems, was quite sure where the blockade was operating, or for what concrete reasons at any one time’.¹³

In grote lijnen is desalniettemin wel enig houvast te schetsen.

De blokkade

Op 29 april 1873 verlaat het inscheepte Indische leger de kust van Atjeh.¹⁴ De eerste militaire expeditie in Atjeh eindigt in een echec. Het doel, de erkenning van de Nederlandse soevereiniteit door de sultan van Atjeh en onderhorigheden, is niet gehaald.¹⁵ Landvoogd James Loudon machtigt de expeditie ‘de krijgstoct’ op een gunstiger tijdstip te hervatten. De marine wordt opgedragen in de tussentijd de kusten zo goed mogelijk te blokkeren en blijft met enkele schepen (Citadel van Antwerpen, Soerabaja, Sumatra en de Coehoorn) voor de kust liggen.¹⁶ Het aantal schepen is echter bij lange na niet genoeg om effectief te zijn. ‘Zoo bleven de schepen geheel werkeloos en de blokkade een doode phrase’, schrijft marineofficier J.A. Kruijt, op dat moment aan boord van één van de schepen.¹⁷ Wanneer de scheepsmacht eenmaal op sterkte is, wordt op 4 juni 1873 de kust van Atjeh onder blokkade verklaard: ‘...naar aanleiding van den toestand van oorlog, waarin het gouvernement van Nederlandsch Indië met het Rijk van Atchin verkeert, de havens, landingsplaatsen, kusten, rivieren, baaien en kreeken van genoemd Rijk en zijnde onderhorigen, worden verklaard te zijn in staat van blokkade, met al de gevolgen daaraan verbonden, en dat met de uitvoering van deze maatregel is belast de kommandant der maritieme middelen in de wateren van Atchin gestationeerde zeemacht’.¹⁸

De tweede expeditie, die in december 1873 start, verloopt succesvoller en luitenant-generaal Jan van Swieten weet het paleis van de sultan (kraton) in te nemen. De sultan sterft daags daarna aan cholera. In plaats van een opvolger te benoemen die zich zou kunnen onderwerpen, proclameert Van Swieten de Nederlandse soevereiniteit over Atjeh op basis van verovering. Nederland wordt daarmee de directe bestuurder van Groot-Atjeh. Maar omdat de feitelijke macht van de sultan zich niet buiten Groot-Atjeh, in het gebied van de onderhorigheden, blijkt uit te

11 J. Kreemer, *Atjeh. Algemeen samenvattend overzicht van land en volk van Atjeh en onderhoorigen* (Leiden, E.J. Brill, 1922) 29; P. ten Bosch, *Sluiting der Atjeheesche kust* (Den Haag, Gebr. Belifante, 1892); W.C. Nieuwenhuizen, ‘De politiek van den oorlog in Atjeh’, *Indisch Militair Tijdschrift* (1897).

12 Nieuwenhuizen, ‘De politiek van den oorlog in Atjeh’, 358.

13 Tagliocozzo, *Secret trades, porous borders*, 90.

14 Zie over de details van de aanloop S. de Winter, ‘Selling the Aceh War. The Dutch Justification of a War of Expansion against the Sultanate of Aceh’, *Militaire Spectator* 188 (2019) (4) 180-193.

15 E.B. Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel II (Den Haag, Gebr. Van Cleef, 1884) 11.

16 E.B. Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel I (Den Haag, Gebr. Van Cleef, 1883) 157.

17 J.A. Kruijt, *Atjeh en de Atjehers: twee jaren blokkade op Sumatra's Noord-Oost-Kust* (Leiden, Qualth Kolff, 1877) 33.

18 D.L. van Bylandt, *Het blokkaderecht* (Den Haag, T.C.B. Hagen, 1888) bijlage 1.

Militairen bij marinegeschut op de Glé Nangroë, Atjeh

FOTO KITLV

strekken, is met de verovering van het kraton in feite weinig gewonnen. Onderwerping daarvan is daarom de volgende stap.

In dezelfde proclamatie van 31 januari 1874 bepaalt Van Swieten dat hij de blokkade zal opheffen wanneer onderhorige staten hun onderwerping schriftelijk tonen. Met uitzondering van oorlogscontrabande mag er dan weer gehandeld worden. De marine krijgt de taak zich naar de noord-, oost- en westkusten te begeven om de schriftelijke erkenningen aan te bieden. Hiermee begint een periode van zo'n vier jaar met pogingen tot consolidatie van onderhorige staatjes onder Nederlands gezag. De uitvoering van de blokkade verandert daarmee in een partiële blokkade tegen staatjes die het gezag nog niet erkennen.

Wat in de periode 1874-1878 precies geblokkeerd wordt, gaat verscholen achter de details van de maritieme inspanningen.¹⁹ Daar komt bij dat de verklaringen een papieren exercitie blijken en in de praktijk geen daadwerkelijke onderwerping inhouden.²⁰ De verklaringen worden vooral getekend om van de handelsbelemmering af te zijn.²¹ 'Velen onzer waren er van overtuigd, dat het aannemen der vlag hier slechts een middel was om vrij in en uit te voeren', schrijft Kruijt.²² Zo houdt men elkaar staatkundig bezig, zonder

19 Zie onder meer Kielstra; W.J. Stuart Cohen, *De Zeemacht in Nederlandsch Indië 1874-1888* (1932).

20 J. Somer, *De korte verklaring* (Breda, Corona, 1934) 199-200.

21 A. Reid, *The contest for North Sumatra* (Oxford University Press, Londen, 1969) 113-114.

22 Kruijt, *Atjeh en de Atjehers*, 128.

dat dit leidt tot feitelijke onderwerping aan het Nederlandse gezag. Soms herleeft een blokkade weer voor een kust. Zoals bij Gigieng, dat zich in 1874 had onderworpen en vergund was de Nederlandse vlag te hijsen,²³ maar in 1876 weer onder blokkade komt.²⁴ Een jaar na het einde van de tweede expeditie hebben verschillende kuststaatjes zich nog niet onderworpen.

Wanneer in 1877 het gouverneurschap in handen komt van generaal Karel van der Heijden wordt een actievere strategie hervat, die eerder was ingezet door gouverneur J. Pel (1874-1876), wiens postenlinie de noordkust van Groot-Atjeh afsloot en daarbij ook gebruik maakte van een blokkade.²⁵ Van der Heijden onderneemt een tuchtigingscampagne tegen de opstandelingen in Groot-Atjeh, die gepaard gaat met blokkades van havens aan de noord- en oostkust.²⁶ Deze fase in het conflict leidt inderdaad tot ondertekening door de meeste staatjes en de opheffing van de blokkade.²⁷ In 1878 wappert in vrijwel alle kuststaatjes de Nederlandse vlag en is de blokkade vrijwel opgeheven.²⁸ Vrijwel, want tot in 1879 waren er nog blokkade-activiteiten: 'Met het hoofd van Kwala Batoe, Radja Solojman, bleef de gespannen verhouding voortduren; zijne haven bleef steeds geblokkeerd, en ofschoon hij in Januari 1879 tot onderwerping geneigd

scheen, bleef hij ook toen weigerachtig om aan onze eischen te voldoen', schrijft E.B. Kielstra.²⁹

Na de tuchtiging van Groot-Atjeh verklaart Van der Heijden de toestand in het gebied over het algemeen rustig. Voor de landvoogd lijkt daarmee de tijd rijp om het gecombineerde militaire en civiele bestuur door civiel bestuur te vervangen. Deze bestuurswijziging in 1881 beëindigt ook alle belemmeringen op de kusten. Dit besluit wordt mede ingegeven door Brits protest: Londen duldt geen handelsbelemmeringen met de staatjes op Sumatra vanwege een eerder gesloten traktaat uit 1824. Invoer van contrabande blijft verboden. De blokkade, in 1873 begonnen als oorlogshandeling, lijkt daarmee ten einde te zijn gekomen.³⁰

Sluitingen

Maar de gevoelde noodzaak om havens of kusten te blijven controleren blijft niet lang uit. De vrede-toestand is weliswaar uitgeroepen, maar zonder dat er vrede is gesloten. Bovendien, zo meent gouverneur Laging Tobias, is er niemand met wie die vrede kan worden gesloten.³¹ Wanneer de Indische regering is begonnen met sluitingen is moeilijk te achterhalen. Eind 1878 was Van der Heijden al begonnen met het sluiten van havens.³² In december verplicht Van der Heijden schepen eerst binnen te komen voor visitatie op oorlogscontrabande bij Olehleh of Idi, voordat zij naar aangewezen havens verder kunnen.³³ De landvoogd, indachtig de Britse relaties, voelt hier niets voor en heft de regeling op. Maar Van der Heijden voert haar eigenmachtig toch weer in. De regeling blijft bestaan totdat het civiel bestuur in 1881 aantreedt en alle beperkingen vervallen.³⁴ Maar wanneer de toestand op de noordkust verslechtert, wordt in juni 1882 toch weer een regeling ingesteld waarbij alleen vier havens openstaan als invoerhaven.³⁵ In mei 1883 versoepelt de regeling en staan zeven havens open voor buitenlandse handel.³⁶ In de periode daarna zijn twee periodes in het bijzonder aan te stippen: de sluiting tussen 1884 en 1885, als onderdeel van het concentratiestelsel, en de sluitingen tussen 1888 en 1892 in verband met de hervatting van actieve landoperaties.

23 Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel I, 365.

24 Ten Bosch, *Sluiting der Atjeesche kust*, 25.

25 Groen en Brocades Zaalberg, 'De Atjeh-oorlog als school voor modern imperialisme 1873-1874', 101.

26 J.W.F. Herfkens, *De Expeditiën naar Atjeh 1873-1874* (Breda, KMA, 1900) 74.

27 Somer, *De korte verklaring*, 199; Reid, *The contest for North Sumatra*, 188-189.

28 Somer, *De korte verklaring*, 209.

29 Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel III, 333.

30 Nieuwenhuijzen, 'De politiek van den oorlog in Atjeh', 369. Ervan uitgaande dat de proclamatie van 1873 een overkoepelende bevoegdheid gaf om havens of kusten al dan niet te blokkeren, blijft het vaag wanneer de blokkade formeel eindigde. Daarover zou ook een formeel besluit moeten zijn; ik heb dat tot nu toe niet gevonden.

31 P.F. Laging Tobias, 'Het herstel van het Sultanaat in Atjeh', *De Indische Gids* (1886) 1738.

32 Somer, *De korte verklaring*, 211.

33 P. Brooshooft, *Geschiedenis van den Atjeh oorlog 1873-1880* (Utrecht, F.B. van Ditmar, 1886) 229-230; Kreemer, *Atjeh*, 30.

34 Anders: Brooshooft, die schrijft dat de regeling nog een jaar na het aftreden van Van der Heijden gehandhaafd bleef. Zie: Brooshooft, *Geschiedenis van den Atjeh oorlog*, 221.

35 Reid, *The contest for North Sumatra*, 210.

36 Idem, 214.

Het concentratiestelsel

In *De onderwerping van de Atjeh* schrijft J.B. van Heutsz dat het doel van het concentratiestelsel was om een sterke stelling in te nemen, 'in overeenstemming met de personele en financiële krachten' en in die houding het einddoel, de onderwerping van Atjeh, af te wachten.³⁷ De invoering van het stelsel gaat gepaard met het besluit om de gouverneur de bevoegdheid te geven de in- en uitvoer te kunnen verbieden.³⁸ De strenge handhaving van deze 'politieonele blokkade' moet de druk opvoeren, terwijl het leger achter de geconcentreerde linie afwacht totdat het verzet vanzelf verdwijnt. De daartoe benodigde vloot wordt 'bij elkaar gescharrel'd' en breidt uit met nog 19 oorlogs- en andere schepen. Kapitein-ter-zee C.H. Bogaert, die al eerder commandant van de blokkade van de oostkust is geweest, krijgt het bevel over de scheepsmacht die ter beschikking van de gouverneur van Atjeh staat in geval hij de kust geheel of gedeeltelijk zou willen afsluiten. En dat gebeurt ook: 'In Augustus en September werd deze maatregel op het grootste deel der west-, noord- en oostkust toegepast; voor de westkust werd hij, in verband met onze belofte aan Teunom, en wijl van die zijde toch minder gevaar bestond voor toevoer naar Groot-Atjeh, gedeeltelijk weder opgeheven'.³⁹

Maar de gewenste streng uitgevoerde politieonele blokkade komt er niet. Gouverneur Demmeni ziet het nut niet en besluit de sluitingen op den duur maar gedeeltelijk te handhaven, namelijk alleen tegen de meest weerspannige staten.⁴⁰ Hij verordonneert wel dat scheepvaart van buiten Atjeh die op open havens vaart wel eerst een plaats moet aandoen waar het bestuur aanwezig is.⁴¹ Nadat het concentratiestelsel gereedkomt, wordt de politieonele blokkade in maart 1885 zelfs weer opgeheven.⁴² De regeling blijft nog een aantal maanden van kracht. Een periode volgt dan waarin geen enkele belemmering meer bestaat voor buitenlandse handel, met uitzondering van oorlogscontrabande en opium.⁴³ De Indische regering twijfelt of de maatregelen van het stoppen of controleren van buitenlandse handel wel effectief bijdragen aan het einddoel van de onderwerping van Atjeh.⁴⁴ En daarnaast heeft het opheffen te maken met morrende

FOTO: BEELDBANK NIMH

Charles Henri Bogaert, al eerder commandant van de blokkade van de oostkust, kreeg het bevel over de scheepsmacht die ter beschikking van de gouverneur van Atjeh stond in geval hij de kust geheel of gedeeltelijk zou willen afsluiten

- 37 Van Heutsz, 'De onderwerping van de Atjeh', *Indisch Militair Tijdschrift* (1892) 1065-1090, 1089. Het gehele werk verscheen in drie delen in dit tijdschrift (1892-93).
- 38 13 juli 1884, *Indisch Stb*, no. 105, artikel 1.
- 39 Brooshooft, *Geschiedenis van den Atjeh oorlog*, 262.
- 40 Kreemer, *Atjeh*, 31.
- 41 Idem, 30.
- 42 Indisch besluit van 12 april 1885, houdende ontbinding van de scheepsmacht.
- 43 Brooshooft, *Geschiedenis van den Atjeh oorlog*, 262.
- 44 Kreemer, *Atjeh*, 31.

Britten met wie de verhouding na de lang-slepende Nisero-affaire, waarin de bemanning van een gestrand Engels schip door de radja van Teunom werd gegijzeld en waartegen Nederland niet succesvol wist op te treden, is verslechterd.⁴⁵ Een auteur in de *Militaire Spectator* zegt over de ontstane situatie: 'Aldus kwam men tot het ellendigste stelsel, dat zich denken laat: in de geconcentreerde stelling van Groot-Atjeh zonder eenigen dwang, geduldig afwachten'.⁴⁶

De afsluitingsdienst

De tweede periode van sluitingen houdt verband met het geleidelijk loslaten van het concentratiestelsel vanaf 1888. Ook gouverneur Van Teijn krijgt bij zijn actievare politiek de bevoegdheid om de in- en uitvoer van staatjes op de verschillende kusten te verbieden. Hij komt tot de overtuiging dat 'om den vijand in het binnenland den toevoer af te snijden van de benodigde oorlogsmiddelen, er niet anders op was, dan die middelen aan de kuststaten zelve te ontnemen en te onthouden en dat was de kust voor allen in- en uitvoer te sluiten'.⁴⁷

De sluitingen breiden zich vanaf 1888 gestaag uit over de kusten,⁴⁸ leidend tot jarenlange maritieme inzet in de afsluitingsdienst.⁴⁹

E. Kempe, commandant van één van de schepen uit de periode, vertelt dat de afsluitingsdienst eerst enkele mijlen kust sluit, en daarna

langzaam uitbreidt naar meerdere kustgebieden. Naast sluiting van buitenlandse handel is ook alle kustvaart en visvangst (met uitzonderingen) verboden, op straffe van verbeurdverklaring van de prauwen en goederen aan boord.⁵⁰

Hoewel de oostkust is afgesloten, kan bij Idi en Olehleh nog gehandeld worden zonder dat daarop enig toezicht bestaat. Dit doet Kempe in zijn artikel 'De Atjeh-blokkade mislukt' (1893) concluderen dat de 'blokkade' niet werkt. Het heeft de Atjeher alleen maar geplaagd, meent hij. De wijze van uitvoeren van de sluiting leidt niet tot het beoogde gebrek aan middelen en druk die tot onderwerping moeten leiden. Dat geluid, en de sympathie voor de inspanningen van de marine, wordt in dat jaar ook in de Tweede Kamer gehoord: 'Al die opoffering van de Marine, in verschrikkelijk eentonigen en vruchteloos afmattenden dienst'.⁵¹ Kempe meent dat de regering krachtiger had moeten doordrukken met een daadwerkelijke blokkade, met gebruikmaking van geweld waarin niet luisterende strandkampongs zouden moeten worden gebombardeerd. Ferme oorlogshandelingen dus en geen halfbakken sluitingen.⁵² Deze periode van sluitingen duurt zo'n vier jaar, totdat in 1892 de discussie omtrent het invoeren van een scheepvaartregeling tot een eind is gekomen.

Scheepvaartregelingen

Eén schrijver schetst het beeld dat de sluitingen sinds begin jaren tachtig ook wel eens gepaard gingen met scheepvaartregelingen, zodat zowel politionele als economische maatregelen werden ingesteld.⁵³ Nadat er na december 1885 helemaal geen buitenlandse handelsbelemmeringen meer bestaan, is het een blijvende wens van elke gouverneur om een scheepvaartregeling in te voeren. Dat op voorstellen telkens negatief wordt besloten is 'waarschijnlijk om geen vertoogen daartegen van de zijde van de Britse diplomatie uit te lokken'.⁵⁴ Wanneer Van Teijn in 1888 weer overgaat tot sluitingen, komt ook de scheepvaartregelingsdiscussie weer op. Nadat de Nederlandse regering uiteindelijk concludeert dat het invoeren van een permanente scheepvaartregeling geen schending van het Traktaat

45 In november 1883 was het Engelse vrachtschip Nisero gestrand op de kust van Teunom en werd de bemanning in gegijzeld door de radja van Teunom. Onderhandelingen mislukten en ook een Nederlandse reddingsoperatie faalde. Dit verhoogde de spanningen tussen Nederland en Groot-Brittannië, terwijl de losprijs opliep. Toen een samengesteld Nederlands-Brits kader voor de kust van Teunom verscheen, kwamen de gijzelaars uiteindelijk in september 1884 vrij, in ruil voor een som geld en een open haven.

46 W. Cool, 'Twintig jaren strijd, 1873-1893', *Militaire Spectator* (1893) 225-237.

47 Ten Bosch, *Sluiting der Atjeheesche kust*, 12.

48 Indisch Stb 1888, no. 33, Indisch Stb 1888, no. 195. Zie Indisch Stb. 1890, no. 230 voor een voorbeeld van een specifieke sluiting.

49 Voor het staatje Teunom, nu immer verbonden aan de Nisero-kwestie, gold een bijzondere regeling. Zie: W.C. Nieuwenhuijzen, 'De politiek van den oorlog in Atjeh', 844.

50 E. Kempe, *De Atjeh-blokkade mislukt. Eene critiek en een waarschuwing* (Den Haag, W.J. Hoogstraten, 1893) 9.

51 Idem, 45.

52 Idem, 40.

53 Somer, *De korte verklaring*.

54 Kreemer, *Atjeh*, 32.

De bemanning van Zr.Ms. Zeeland, vermoedelijk voor de kust van Atjeh tijdens de tweede Atjeh-expeditie

FOTO KITLV

van 1824 met de Britten oplevert, wordt deze eind 1892 dan uiteindelijk toch ingevoerd. Hiermee verandert het concept van de dwang door sluiting van de kust – die vriend en vijand raakt – naar controle van de handel op de kust, en dat ‘zóó in te richten, dat zij den eerlijken handelaren geen gegronde redenen tot klachten aanbiedt’.⁵⁵ Het systeem wordt niet in een keer, maar geleidelijk ingevoerd.⁵⁶ Het besluit van 10 september 1892, ‘bepalingen tot verbetering van het toezicht op de scheepvaart ter Oostkust van Atjeh’, voert het eerste gedeelte in, waarbij alleen Idi openstaat voor buitenlandse handel.⁵⁷ In de volgende jaren worden meer havens opengezet en het duurt nog jaren voordat de hele kust onder een uniforme regeling valt.⁵⁸ Ondertussen blijven sluitingen van weerspannige staatjes ook in deze jaren nog voorkomen.⁵⁹

Effectiviteit

De effectiviteit van de maatregelen die tijdens het Atjeh-conflict zijn genomen, is nooit zonder kritiek gebleven. De factoren die invloed op de effectiviteit hadden zijn divers, zoals het koloniale buitenlands beleid, de militair-strategische keuzes, de capaciteit van de marine en de volkenrechtelijke situatie. Enkele opmerkingen daarover volgen hieronder.

55 Cool, ‘Twintig jaren strijd, 1873-1893’, 279.

56 Nieuwenhuijzen, ‘De politiek van den oorlog in Atjeh’, 845.

57 Indisch Stb. 1892, no. 203.

58 Indisch Stb, 1893, No. 83 (Noord- en westkust in inclusief Groot-Atjeh); Indisch Stb. 1896, No. 65 (Sabang).

59 Somer, *De korte verklaring*, 233.

Buitenlands beleid

De relatie met Groot-Brittannië creëert, mede door de inhoud van verdragen die de voor-geschiedenis vormen van de Nederlandse bemoeienis in Atjeh, terughoudendheid in het opleggen van strenge belemmeringen van de buitenlandse handel. Dit vertaalt zich onder meer in een licentiesysteem tijdens de blokkadeperiode. Britse schepen met een licentie van de Nederlandse consul in Penang of Singapore mogen hun reeds gekochte waar ophalen.⁶⁰ Het systeem ondermijnt de blokkade omdat de schepen van alles blijken te willen binnen-smokkelen, 'doch vooral geld, opium, wapens en ammunitie'.⁶¹ De Brits-Nederlandse betrekkingen zijn voor de Indische regering ook reden om bij het aantreden van het civiel bestuur in 1881 alle beperkingen op de buitenlandse handel te laten vervallen, na de opheffing van de politionele blokkade geen handelsbelemmeringen meer in te voeren en terughoudend te zijn met de invoering van de scheepvaartregeling.

Militaire strategie

Naast buitenlands beleid hebben ook militair-strategische keuzes invloed op de effectiviteit. Zo maakt de keuze van Van Swieten om over te gaan tot de partiële blokkades waarin alleen onwelgezinde staatjes onder blokkade komen, van de blokkade een moeilijk te handhaven gatenkaas.⁶² Dit geldt ook voor de keuze van Demmeni om alleen de meest weerspannige staatjes aan te pakken. En een soortgelijke

klacht bestaat bij de handhaving van de sluitingen van 1888-1892, zoals Kempe en vice-admiraal Ten Bosch, toen commandant zee-macht in Nederlands-Indië, betogen. Ten Bosch concludeert dat na drie jaar sluiting 'de onderwerping zich nog immer laat wachten, [en] zelfs weinig resultaten nog te bespeuren zijn.'⁶³

Capaciteit

De kustlijn van Atjeh wordt wel geschat op circa 800 kilometer⁶⁴ en bij het uitbreken van de oorlog in 1873 is de toestand van de marine in Nederlands-Indië slecht. De oorlog, waarvoor zes⁶⁵ schepen bij elkaar zijn gebracht, komt op een ongelukkig moment omdat de marine volgens Kielstra 'op den laagsten trap van verval gekomen was'.⁶⁶ De schepen zijn in 'zeer twijfelachtige staat van bruikbaarheid', meent een 'hooggeplaatste marineofficier' in de *Militaire Spectator*.⁶⁷ Na een paar maanden is de sterkte opgelopen tot 23 schepen.⁶⁸ Een combinatie van oorlogsschepen, gouvernementsmarine en gewapende boten, waarmee de tweede expeditie start.⁶⁹ De expeditie leidt wel tot een tijdelijk opheffen van de blokkade: 'Dien ten gevolge moest de effectieve blokkade van een gedeelte der kusten tijdelijk vervallen, maar door de Regering werd bepaald dat Simpang Olim, van welks vijandige stemming men voortdurend blijken had gehad, in elk geval geblokkeerd moest blijven. De blokkade van de overige onderhoorigen werd, nadat de expeditio-naire troepen in Groot-Atjeh waren geland, weder hervat door alle schepen die daar gemist konden worden'.⁷⁰

Wanneer de tweede expeditie beëindigd wordt verklaard en de fase van partiële blokkades begint, daalt het aantal schepen tot 18.⁷¹ Over de effectiviteit schrijft Pel in april 1875 weinig positief: 'En wat de afsluiting van zee aangaat, de blokkade is niet in staat om alleen toevoer af te snijden op zulk eene uitgestrekte kuststreek, en is uit den aard van de zaak slechts een tijdelijke maatregel, die wellicht niet zolang door ons kan worden volgehouden als de onafhankelijk gezinde Atjeher zijn tegenstand volhoudt, wanneer wij hem niet aanvallen.'⁷² In 1880 daalt het aantal schepen tot acht,⁷³ en daarna tot vier aan het begin van de civiele

60 Koloniaal verslag 1873, 3; Brooshoofd, *Geschiedenis van den Atjeh oorlog*, 65.

61 Kruijt, *Atjeh en de Atjehers*, 56.

62 Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel II, 60.

63 Ten Bosch, *Sluiting der Atjeheesche kust*, 37.

64 Groen en Brocades Zaalberg, 'De Atjeh-oorlog als school voor modern imperialisme 1873-1874' (met Van Dissel) 112.

65 De *Djambi, Marnix, Citadel van Antwerpen, Sumatra, Coehoorn en Soerabaja*.

66 J.A. Baart de la Faille, 'Over de treurigen toestand der zeemacht in Ned. Indië bij de aanvang van den Atjeh oorlog in maart 1873', *Militaire Spectator* (1882) 344-349, 347.

67 'Een oordeel over onze marine. Nagelaten door een hooggeplaatst Zeeofficier', *Militaire Spectator* (1888) 545-546.

68 Herfkens, *De Expeditiën naar Atjeh 1873-1874*, 4.

69 Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel I, 163-164.

70 Koloniaal verslag 1874, 59.

71 Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel II, 2.

72 Brief van J.L. J.H. Pel aan de gouverneur-generaal, 30 april 1875. Opgenomen in bijlage IV in Kielstra, *Beschrijving van den Atjeh-oorlog*, deel II.

73 Nieuwenhuijzen, 'De politiek van den oorlog in Atjeh', 369.

bestuursperiode. Op de capaciteit in de periode van de afsluitingsdienst, die in het eerste jaar rond de 8 tot 10 schepen ligt en daarna uitgroeit tot gemiddeld 16, lijkt Kempe geen kritiek te hebben. Maar een andere mening komt van Ten Bosch, die vindt dat de marine veel te lijden heeft, 'zoo zelfs dat het de vraag is, of zij het zal kunnen volhouden. Eene goede sluiting der kust schijnt boven onze krachten te gaan en alleen van eene afdoende sluiting is succes te verwachten'.⁷⁴

Naast capaciteit speelt de vraag of de marine het juiste materiaal heeft om kleine kustvaart-scheepjes, prauwen en vissersbootjes te stoppen.⁷⁵ Eén schrijver denkt dat een zeepolitie beter zou zijn, omdat het stoppen van smokkel-verkeer langs de kusten immers geen taak van de marine is.⁷⁶ De invoering van de scheepvaart-regeling leidt uiteindelijk tot inzet van civiele recherchevaartuigen.⁷⁷

Volkenrecht

Ten slotte is er nog de invloed van het volkenrecht. Bij de overdracht aan een civiel bestuur in april 1881 werd het einde van de Atjeh-oorlog verklaard.⁷⁸ Daarna zijn er geen oorlogsblokkades meer. Het wordt in de opvolgende jaren alleen in woord strenger met de positionele blokkade, die geen oorlogshandeling is, maar een sluiting. Critici als Kempe willen wel terug naar een oorlogsblokkade, maar dit past niet in de volkenrechtelijke toestand van het conflict die de regering in deze fase van pacificatie voor ogen heeft.

Conclusie

De Indische regering gebruikte in de periode 1873-1892 meerdere methoden voor het uitvoeren van maritieme handelscontrole. De periode van de blokkade is met enige zekerheid vast te stellen, waarna een periode van sluitingen volgde. Terwijl met de invoering van een uniforme en permanente scheepvaartregeling voor heel Atjeh en Onderhorigheden in 1892 een start werd gemaakt, lijken er in de jaren ervoor ook al partiële regelingen ingevoerd te zijn geweest, die in combinatie met sluitingen hebben plaatsgevonden. Het staat in ieder geval

FOTOKITLV

Opperbevelhebber in Atjeh generaal-majoor Pel, die daar in 1876 sneuvelde, twijfelde aan de effectiviteit van partiële maritieme blokkades

vast dat 'de blokkade van Atjeh', zoals deze periode doorgaans genoemd wordt, meer inhield dan alleen een blokkade en voor een groot gedeelte van de tijd strikt genomen zelfs niet van blokkade gesproken kan worden. Hoewel vasthouden aan de term blokkade daarom voorbijgaat aan nuances, redenen en effecten van het gebruikte instrumentarium, is het tegelijkertijd lastig een helder beeld te scheppen wanneer en waar gebruik is gemaakt van een blokkade, sluiting, scheepvaartregeling of een combinatie daarvan. Het beeld van de maritieme inzet dat in dit artikel in grote lijnen geschetst is vraagt om een meer diepgaande studie van deze unieke periode vanuit zowel historisch, maritiem-strategisch als juridisch perspectief. ■

74 Ten Bosch, *Sluiting der Atjeheesche kust*, 19.

75 J. Carli, 'De rol van de marine bij de expeditie naar Samalangan (1877) tijdens de tweede Atjeh Oorlog', *Tijdschrift voor Zeegechiedenis*, 18:2 (1999) 39-52, 41.

76 W. Cool, 'Een belangrijk Atjeh-Advies', *Militaire Spectator* (1891) 274-284, 279.

77 Groen en Brocades Zaalberg, 'De Atjeh-oorlog als school voor modern imperialisme 1873-1874' (met Van Dissel) 113.

78 Kitzen, *Oorlog onder de mensen*, 55 en 58.

'Air and missile defence is a strategic asset, equal with nuclear weapons'

The importance of Integrated Air&Missile Defence in modern warfare

Freek Groen and Maarten Katsman*

German and Dutch forces exercise with their Patriot missiles. What lessons about Integrated Air&Missile Defence can be learned from the war in Ukraine?

PHOTO MCD, HILLE HILLINGA

North Korean missiles flying over Japan, Iranian Scuds targeting American assets in Iraq, and of course Russian aircraft, cruise and ballistic missiles and drones striking Ukraine. These potential and actual threats must be countered by a robust Integrated Air&Missile Defence (IAMD). *Militaire Spectator* editors spoke with several experts about geopolitics, threats, capabilities, tactics, and the latest developments in the field of IAMD.¹ As the 'father of Israeli missile defence' Uzi Rubin says succinctly, 'IAMD is a strategic asset, of equal importance with nuclear weapons.' NATO allies should pay attention to the IAMD lessons that can be learned from the war in Ukraine, and act accordingly.

The war in Ukraine makes it clear that differentiation and mobility are key aspects of robust IAMD. Adversaries like Russia are capable of saturating air defences by using salvoes and/or swarms of various types of offensives systems, from cheap commercial drones to advanced and expensive hypersonic missiles. 'Attacks with multiple systems from different directions and with varying speeds and altitudes force a defender to deploy various systems as well', explains Ralph Savelsberg, who is Associate Professor Missile Defence at the Netherlands Defence Academy. The American-made Patriot system, also in use by the Dutch armed forces, 'Is a very capable system but not against all types of targets.' The Dutch military also has NASAMs and Stingers for medium- and short-range air defence, respectively, but 'Integration and communication must improve and their numbers must increase', says Savelsberg.

Patrick Bolder, analyst at The Hague Centre for Strategic Studies (HCSS), agrees, pointing to the economic aspect of differentiation in air defences: 'Expensive interceptor missiles should not be used to take out cheap, old Russian systems. That would lead to a form of attrition and would favour Russia because of its strength in numbers.' Command and control and sensors are vital here, says Bolder: 'What objects are actual threats, and what defensive system is the best equipped and cheapest to use against them?'

Beside differentiation 'mobility is key for durable air defence', Savelsberg adds. 'Russia tried to eliminate Ukraine's air defences during the initial strike in February 2022. It succeeded partly, against fixed positions, but Ukrainian

forces moved a lot of systems shortly before the attack. They still do that every couple of hours or so, to great effect.'

Once sufficient IAMD is in place a defender enjoys several advantages. Bolder: 'It creates sustainability for your own operations. And, with Ukraine in mind, protecting residential areas against aerial bombardments creates political and civil support for the defender. That is something worth considering for Western societies.'

When analysing the Russian air strikes in Ukraine, Uzi Rubin, developer of the Israeli anti-missile system Arrow, draws a comparison to the Allied bombing campaign against Germany in the Second World War. It took millions of tonnes of explosives for the Allies to make a dent in German (war) production. 'Whereas Russia's UAVs and cruise missiles are fairly accurate, they have too few of them to achieve similar results. Ukraine's military machine is still functioning, including its air force and air defence. The Russians can do partial damage to Ukraine but they cannot shut it down.'

Naturally, there are more parties observing the lessons from the war in Ukraine than Russia and the West. Paul van Hooft, also analyst at think tank HCSS, noticed on recent visits to Beijing that Chinese officials acted 'condescendingly' with regard to Russia, which raises questions about the 'no limits' partnership between the two countries. 'Because of the opaque nature of the Chinese state, it is unclear what lessons China is learning exactly', says Van Hooft, 'but it is telling, also to China, that the Russian air force is not very visible on the battlefield.' He continues: 'Ukraine demonstrates that even a relatively small state can, when supported by a major power, achieve significant results with IAMD against a much larger military force. This is not a very optimistic sign from China's perspective, taking its ambitions towards Taiwan into account. On the other hand, Chinese leaders could also interpret this as a reason to act quickly while the West is busy with, and distracted by, the war in Ukraine.'

* RNLAf Commodore (ret.) Freek Groen and Maarten Katsman MA are editors of the *Militaire Spectator*.

1 Uzi Rubin, Ralph Savelsberg, Patrick Bolder, and Paul van Hooft contributed to a TNO workshop about IAMD in April this year. This article is based on interviews with all of those speakers.

Geopolitics and the China question

Speaking of Taiwan, it is important not only to look at Ukraine but also ahead to the next possible conflicts, of which China's ambition with regard to Taiwan is the obvious example. IAMD plays a strategic role in this case as well. 'China's goal is to push the US out of its region, and to make it hard and costly, if not impossible, for the US to carry out operations there. Missile and air defence is the prime asset, although not the only one, to achieve this goal', says Paul van Hooft. Analysts think that the US still has the upper hand in terms of quality, its weapons systems are more advanced than China's, but 'in the Indo-Pacific region, the US has a limited number of "springboards" for its operations, like the islands Guam and Okinawa and, of course, the U.S. Navy's aircraft carriers. If war breaks

out over Taiwan, China will be keen on destroying those mobile and fixed assets as fast as possible to limit American combat power even further', according to Van Hooft.

Another complicating factor in East Asia is the 'first-mover advantage.' Van Hooft: 'Both sides in this potential conflict notice the importance of pro-actively neutralising the other's IAMD capabilities to enhance both defensive and offensive operations. This is a dangerous calculation, especially when the conflict is perceived as unavoidable by one or both sides.'

USS Abraham Lincoln participates in RIMPAC, an international naval exercise in the Pacific Ocean. For China, IAMD is the primary asset to push American combat power, like aircraft carriers, out of its region

PHOTO U.S. NAVY

'Air defence is a crucial factor in the outcome of the war in Ukraine'

Based on war games and scenarios most strategic analysts believe the US can 'win' a confrontation against China narrowly at best, if at all. But even if the US is defeated in, or retreats from, the East Asian region, this will not lead to territorial conquest on China's part. That country will suffer from the same problems as the US, i.e. long distances to cover, and relative advantages for the defender. Van Hooft foresees 'overlapping bubbles of sea denial in which IAMD plays a vital role: all the regional powers can hold each other's offensive capabilities at gunpoint, so to speak.'

Other actors under the radar

Whereas Russia and China constitute the most prominent and immediate threats to Western security and interests, other countries also play a role in IAMD developments. Iran provides drones to Russia and has a significant (nuclear) missile programme of its own. Savelsberg notes that the 'Iranian air force is losing effectiveness

and might even become obsolete because of its aging systems.' Therefore, 'Iran focuses on UAVs and missiles. Especially Iran's ballistic missiles are a force to be reckoned with, because they can attack large, static targets that always remain vulnerable, e.g. power plants.'

In fact, observers were able to study the effectiveness of Iran's ballistic missiles because in 2020 Iran used some of them against an American military base in Iraq in retaliation of the killing of Qasem Soleimani, a top general in Iran's Revolutionary Guard. Savelsberg: 'Some of those missiles failed in the air, but the ones that did reach their target seem much more accurate than what we have seen before. The old-fashioned Scud is notoriously inaccurate, but the Iranian version of this missile has a CEP (circular error probable, a measure of weapons system's precision) of only a couple of dozens of metres. That is quite impressive, especially because this is real, not just reality on paper.'

At the moment, parts of Eastern Europe are within range of Iranian missiles, but Western Europe is not. However, 'With its space programme Iran is developing capabilities that can easily be converted to ballistic missiles with a longer range', explains Rubin. Iran also has anti-ship missiles that can prohibit Western naval operations in the Persian Gulf. 'If Iran wants to, it can do a lot of harm', Rubin says. What could the West do to defend against Iranian missiles? 'Europe is completely dependent on the US for its territorial ballistic missile defence', says Savelsberg. There are several sea- and land-based interceptor assets in place around Europe, with command and control at Ramstein air base, but those are American capabilities. 'It would be self-evident that European NATO allies start cooperating more to reduce their dependency on the US. Some tentative steps have been taken, like the German initiative Sky Shield, in which the Netherlands is also a participant.'

The Iranian threat has consequences for Israel's stance in the war in Ukraine. Although Jerusalem has delivered some military aid to Ukraine, Iran's partnership with Russia is a

reason for Israel not to supply its most effective missile defence system, the Iron Dome. 'If Iron Dome falls into Russian hands, Iran may get access to the technology. That is a severe intelligence risk for Israel', explains Rubin. In addition, he says, 'Within the regional geopolitical context, Israel also needs to maintain some relationship with Russia. Neutrality is beneficial in this case, providing Ukraine with Iron Dome would jeopardize that.'

North Korea recently claimed to have launched a new nuclear-capable submarine. The country is of course infamous for its missile tests, sometimes sending projectiles over Japanese territory. Savelsberg thinks that North Korea mostly uses its missile programmes to increase tensions and then receive concessions in return when it backs down. However, 'It is disconcerting that Pyongyang adopted a new nuclear doctrine that stipulates that a first strike is an option if the regime feels its survival is under threat. In the worst-case scenario, any North Korean misinterpretation of some US moves could thus lead to nuclear attacks.'

Key developments: Quality vs quantity and IAMD's strategic nature

The experts all raise the issue of quality vs quantity: IAMD systems can be very advanced and highly capable with a near-perfect success rate, but in the end, in a long, dragging conflict, numbers matter. Economic efficiency and quantity of systems and munitions can make the difference between losing and winning a war. Van Hooft: 'Our current systems may be too complex and take too long to produce and replace. This counts for all aspects. For example, it takes years to build destroyers with IAMD capabilities which are not easily replaced. And the IAMD assets that they carry with them are also limited. After using a couple of missiles, the ships may have to turn around and resupply, which is detrimental to operational flexibility. Also, the ports are fixed locations and thus easy targets for the adversary. They need air defences as well. In other words: advanced, very effective systems still have limited deployability in

high-intensity conflicts, which an adversary can exploit.'

When looking at the actual battlefield in Ukraine, the impact and importance of IAMD is clear. Air defence is even a crucial factor in the outcome of the war, says Rubin: 'Russia could deploy much more air-ground assets if Ukraine lacked ground-based air defence. It keeps Russian offensive power at bay.'

Savelsberg adds a Dutch dimension: 'For the Royal Dutch Navy integrating air defences comes naturally. A ship is an obvious target, so defending ships or task forces has always been a priority. With ground-based air defence within the Dutch armed forces, it is not always clear who is responsible and for what. For instance, should ground-based systems be integrated into manoeuvring formations or should they be deployed to defend stationary targets?' And, Savelsberg continues, 'At the same time, threats from the air are growing and defence against them is becoming more complex, with increasingly diverse types of systems and higher numbers of them. It is a real challenge from a financial but also from a personnel and knowledge perspective.'

Van Hooft advises Western militaries to 'focus on quantity, cost-effectiveness and resilience and sustainability. Those factors are perhaps more important than the quality of individual systems.' Also, 'Western countries should focus more on creativity and refrain from falling back on the easy old patterns and solutions. UAVs, for example, have not yet turned out to be the revolution in warfare that some observers predicted, but that does not mean air forces should automatically keep investing in better versions of their traditional fighter jets.'

Bolder argues that some old concepts are actually still quite useful: 'In a sense, NATO should return to a Cold War mentality with sectoral defences. Within the NATO alliance, "more" is the keyword: more capabilities, assets and cooperation. The upgraded enhanced Forward Presence on NATO's Eastern flank, for example, requires more capabilities, including

IAMD.’ In addition, ‘we need to rethink what position IAMD assets should take in our defence’, says Bolder. ‘Patriot systems are now being used to defend brigades on the move. That is not what they were designed for, however. Patriots are primarily useful to defend strategic targets. For battlefield protection and the defence of manoeuvring brigades other systems are required. NATO (and the Netherlands) need to rethink what systems are required to protect various potential targets.’

Uzi Rubin concurs, ‘more’ is a keyword for the West: ‘Diplomacy will buy you time, but you cannot defend yourself with diplomacy alone. We have to arm ourselves to defend basic infrastructure, and power supplies. Transportation, railways, electricity, those are the main targets for enemy air strikes.’ To conclude, the ‘father of Israeli missile defence’ places the importance of IAMD at the highest strategic level: ‘Western countries should take note: IAMD is a strategic asset, of equal importance with nuclear weapons.’ ■

A soldier practices with a counter-drone rifle. Cost-effectiveness is a key element to defend against air and missile threats

Phantom

4K Ultra HD
1080P 60FPS
RAW

De jeugd van tegenwoordig

Frans Matser

Zeg, heb je het al gehoord Willem, onze nieuwe commandant is gek geworden.' Sergeant majoor Willem neemt bedachtzaam een hijs van zijn sjekkie en kijkt de spreker, een oudere kapitein en waarschijnlijk een uitloop-officier, bedachtzaam aan.

'Je bedoelt onze nieuwe overste Henk? Die is toch nog maar net binnen en bij de kennis-making vorige week maakte hij op mij best een gisse indruk. Wat bedoel je precies?'

De kapitein gaat er even goed voor zitten. 'Hij schijnt gisteren in de stafvergadering te hebben voorgesteld dat onze nieuwe rekruten bij opkomst niet langer direct hun telefoon moeten inleveren.'

'Zo, Henk, dat is wat, en nu maak jij je zorgen?'

'Ja, dat hoorde ik van de S3. En hij wil ook dat de 'verse' mannen en vrouwen niet meer op dag één het veld ingaan, maar dat we ze eerst wat tijd geven om een beetje te wennen. Het moet toch niet gekker worden!'

'Tja Henk, wennen, dat is het vaak wel voor een hoop nieuwkomers in ons mooie bedrijf.'

'Maar Willem, zeg nou zelf. Dat kan toch niet. Wat denken die nieuwelingen dan wel? Dat wij een jeugdherberg zijn in plaats van een leger? Ze kunnen nog geen dag zonder moeders pappot. Hoe moet

dat op uitzending, of nog erger: als de Russen komen?'

'Tja, hoeveel waren er ook alweer de eerste week vertrokken bij de afgelopen opkomst? Acht of negen geloof ik. Die overste krijgt ook op z'n kop van de generaal en die weer van de minister als er niets overblijft. Misschien is het zo gek nog niet om het eens op een andere manier te proberen.'

'Maar we doen het toch al jaren zo. Wat goed is moet je niet veranderen. Dat weet toch ieder weldenkend mens. Ze moeten afkicken van hun luxe leventje en leren niet langer alleen aan zichzelf te denken, maar aan het team.'

'Zeker Henk, maar de meesten hebben de afgelopen vijf jaar van hun leven geen stap gezet zonder hun mobieltje. Da's best heftig als we die hier dan plotseling afpakken. Je vrienden, je nieuws, je favoriete muziek en je games altijd bij

de hand; en plotseling is alles ver weg en niet een uurtje, maar een week, en in plaats daarvan schreeuwt bij het minste of geringste een korporaal in je oor dat je je 20 keer moet opdrukken.'

'Ja, maar wat moeten we anders? Die jeugd van tegenwoordig is toch niets meer gewend. Ze gaan met een scooter of elektrische fiets naar school. Ze kijken de hele dag

Netflix, TikTok en Instagram en ze hebben thuis allemaal een eigen kamer met een televisie en een spelcomputer. Dan ben je toch super individualistisch en gepamperd. Zo waren wij vroeger toch niet!’

‘Henk ik hoor wat je zegt en ik moest daar altijd om lachen. Al duizend jaar roept de oude generatie dat de nieuwe generatie slampampers zijn. Ik dacht eigenlijk altijd dat dat allemaal onzin was en ik was heel lang van mening dat ik daar gelijk in had en dat er in werkelijkheid niet zo veel veranderde aan de jeugd van tegenwoordig... maar ik moet je zeggen dat ik nu toch twijfel.’

‘Precies Willem, net wat ik zeg, het zijn allemaal watjes. Daar moet onze overste toch niet in meegaan. Dat moeten we toch niet willen. Misschien iets voor de luchtmacht, zo’n softe aanpak, maar niet voor ons.’

‘Nee Henk, dat bedoel ik niet. Kijk. Tussen de middeleeuwen en pakweg twintig jaar geleden is er nauwelijks wat veranderd in de wereld. En wat veranderde ging langzaam. Knots en speer, pijl en boog, voorlader en musket en dan repeetgeweer en mitrailleur. Die veranderingen duurden duizend jaar. Maar kijk eens hoe snel de technische veranderingen nu gaan. Onze kleinkinderen leven in een compleet andere wereld dan jij en ik. De piramide van Maslov begint met wifi. Ze staan bloot aan honderden verleidingen: partydrugs, tinder, whatsapp, sexting, streamingdiensten, achterlijke influencers, vlogs. De samenleving is verdeeld in groepen die elkaar op sociale media verketteren. De helft van alle informatie op hun telefoon bestaat uit fake news en complottheorieën. Op school moeten ze dealen met kinderen uit tientallen culturen. Hun ouders zijn gescheiden of moeten alle twee werken voor de hypotheek, dus ze moeten zichzelf ook nog opvoeden! En waar mijn ouders tevreden waren toen ik naar de mavo ging, willen alle ouders tegenwoordig dat hun prinsje of prinsesje minimaal naar het hbo gaat. Ze sturen ze naar de psycholoog en stoppen ze vol met ritalin. Hoe onzeker word je daar niet van? En vergeet niet: wij zien hier als soldaten vooral de jongens en meisjes binnenkomen die de sprong naar de opleidingstop net niet hebben gehaald en al best tegen wat muren

‘Misschien iets voor de luchtmacht, zo’n softe aanpak, maar niet voor ons’

zijn opgebotst, maar wij vragen hier nog steeds hetzelfde als veertig jaar geleden: groepsleerling, fysieke inspanning, discipline, weken van huis, afknijpen, geen mobieltje en het salaris helpt ook niet... misschien is die overste zo gek nog niet.’

‘Jij bedoelt dat er wat moet veranderen? Maar dat kan toch niet. Kijk naar wat er in Oekraïne gebeurt. Daar is gewoon een *fucking* oorlog aan de gang. Midden in Europa!’

‘Henk, probeer het eens anders te bekijken. Een belangrijke oorzaak voor het standhouden van de Oekraïners is dat ze zich snel konden aanpassen en met creatieve toepassing van ICT zoals drones, mobieltjes en geïmproviseerde netwerken de Russen wisten te verrassen. En die Russen, die zijn allemaal nog op de ouderwetse manier opgeleid, door kaderleden die door bullying en isoleren van de maatschappij ‘echte kerels’ van hun soldaten probeerden te maken. Die ‘echte kerels’ bleken het in de praktijk van het oorlogvoeren niet erg goed te doen. De mannen en vrouwen die de ruimte kregen om hun verkregen vaardigheid met digitale middelen te gebruiken daarentegen wel. Ik weet, deskundigen geven nog tal van andere verklaringen voor de opmerkelijke weerstand van de Oekraïners. Maar dit is er misschien ook eentje.’

‘Willem, wil je nou zeggen dat we de jeugd van tegenwoordig met hun telefoons en internet een beetje hun gang moeten laten gaan?’

‘Wat denk je zelf Henk? Volgens mij is de jeugd van tegenwoordige helemaal zo gek nog niet. Kom, we moeten weer met ze aan de slag.’ ■

Anders kijken naar hetzelfde: reserveofficieren als ‘Hansje Brinkers’

Bij Defensie loopt het water over de schoenen en klotst inmiddels het geld tegen de plinten. Terwijl de veiligheid van Europa op het spel staat mogen ‘we’ de krijgsmacht weer up to date maken, alleen ‘wegens verbouwing gesloten’ is er niet bij. Tijd om eens te meer creatief te kijken naar de capaciteiten die we in huis hebben. En dat zit niet vanzelfsprekend in ons dna.

Lkol Cees van Doorn MA, strategisch adviseur bij het Netwerk Politics van 1CMiCo

Ooit vroeg ik een collega-reserveofficier die met groepen managers op reis ging wat hij die mensen nou precies leerde. Zijn antwoord: ‘Anders kijken naar hetzelfde’. Ik vond het briljant. Onlangs moest ik er weer aan denken in het licht van de doctriediscussie over de inzet van de bijna 600 reserveofficieren/specialisten van 1 Civiel Militair Interactie Commando (1CMiCo). De CIMIC *functional specialist* of FS’er is eind jaren 90 bedacht om snel te kunnen beschikken over specialistisch militair vermogen. Dat scheelt dure specialisten in beroepsdienst op de bank. Klinkt logisch en is het ook. Dat was in de hoogtijdagen van hoofdtak 2, tijdens vredesmissies. Nu CIMIC en Psyops een symbiose vormen in het Communication and Engagement-optreden is de vraag: wat nu? De FS’er van nu lijkt verbannen naar een hoekje in het organogram. Zonder levenslijntjes naar de overige organisatieonderdelen is het maar een trieste bedoening op papier. Triest? Niet echt, want de praktijk is gelukkig anders. Kort gezegd zijn er inmiddels – wat ik maar noem – drie smaken om FS’ers in te zetten. Smaak 1 is uiteraard de CIMIC-rol van functional specialist en ja, die zien we niet zo vaak meer terug in het optreden van nu. Smaak 2 is de inzet van reserveofficieren in de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld als projectofficier, in *backfill* op de plek van een beroepscollega of werkzaam binnen het eigen specialisme. Ik noem dat de ‘stopverf-

reservist’. Die werkt meestal in deeltijd op basis van een IIR-contract (Individuele Inzet Reservisten). Het Bureau Reservisten CLAS regelt de werving en inzet en dat doen ze goed.

Smaak 3

Kort na de Russische inval in Oekraïne kwam er een smaak bij: smaak 3. De vorige directeur HR CLAS zag zijn staven bijna door de hoeven zakken wegens personeelsgebrek en vroeg C-1CMiCo mee te denken over oplossingen. In no-time is toen de HUB/FOC-pool uit de grond gestampt, een (administratief) makkelijk in te zetten flexibele operationele capaciteit. Een paar accountmanagers struinen staven af en matchen vraag en aanbod. Laagdrempelig, want de inlenende eenheid heeft er geen omkijken naar en ook geen kosten van. 1CMiCo heeft er een zak met uren voor beschikbaar. De win-win is evident. De inlenende eenheid krijgt de capaciteit en de reservist leert en bouwt aan zijn/haar netwerk binnen Defensie. Hoe mooi wil je het hebben?

Smaak 4

Maar we zijn er nog niet. Als we anders naar hetzelfde kijken en – vooral – willen leren van Oekraïne, dan is er nog een smaak. Smaak 4 is wat mij betreft het aanvullingsplaatsbataljon van weleer. Vechtende eenheden en staven worden gesloten. Iets wat we gemakshalve soms

liever over het hoofd zien, maar zo is het nu eenmaal. Voor staven die verliezen lijden hebben we nu niets meer achter de hand zonder andere eenheden te kannibaliseren. Dat is niet handig en kan anders. Die pool met – inmiddels – best ervaren reserveofficieren biedt uitkomst. Maar dan moet je dat wel goed regelen qua vorming en ervaringsopbouw. Criticasters zullen onmiddellijk denken ‘ja, maar...’. Want je kunt iemand niet vier keer tegelijk inzetten. Dat zal ook niet gebeuren. Er zijn niet alleen ruim voldoende officieren, maar ook dicteren de omstandigheden de inzet. Smaak 1 gaat altijd voor, want dat is de *core business* van de FS’er. Smaak 2 en 3 komen grotendeels te vervallen wanneer we echt in een Artikel 5-scenario terecht komen. Dus dan is er voldoende capaciteit voor smaak 4, de aanvullingsplaatsfunctie.

Doctrine

En dan nu even terug naar die opmerking over hoofdtak 2. Opvallend tijdens de beginfase van de oorlog in Oekraïne was de snelheid waarmee de Oekraïense krijgsmacht civiele capaciteiten wist te incorporeren en te vertalen naar slagkracht. Een soort *Total Force on steroids*: werkelijk alles en iedereen stond ten dienste van en ondersteunde de krijgsmacht. Iets waar wij ook over na moeten denken lijkt me, zowel bij het optreden van onze brigades in Nederland als binnen NAVO-gezagsgebied. Dat vraagt om een slimme interface, bijvoorbeeld binnen de sectie 9 van de brigadestaf. Officieren die weten waar ze wat kunnen halen in de burgermaatschappij en die de taal spreken van de leverende partijen. En

guess what, die capaciteit is er al. Het enige wat ontbreekt is dat gele label in het oor waar deze taak is ingebeiteld. De FS’ers van 1CMiCo zijn namelijk, als ze geen uniform dragen, de mensen die aan de civiele kant zitten op diezelfde capabilities die in oorlogstijd hard nodig zijn. Zie hier een concept voor CIMIC in een defensieve hoofdtak 1-inzet. Da’s mooi, maar wat doe je dan in een offensief scenario? Om daar antwoord op te geven ga ik even terug naar 1944 en noem dat MG 2.0. Direct achter de geallieerde legers die Nederland bevrijdden zagen we de mannen van het Militair Gezag van generaal Kruls. Het MG verving het civiele gezag en vervulde een verbindingsrol tussen de civiele en militaire wereld. Een van de reserveofficieren van 1CMiCo, ikol dr. Jaap Hoogenboezem, schreef een lijvige biografie over de generaal.¹ Daar waar gebieden na strijd worden heroverd is er behoefte aan het zo snel mogelijk op gang brengen van civiele processen. Denk aan openbaar bestuur, politie- en brandweerzorg. Ondernemers moeten weer aan de gang, scholen moeten open en humanitaire nood gelenigd. En laat dit nu exact de specialismen zijn binnen de reservistennetwerken van 1CMiCo.

Laten we dus vooral anders kijken naar wat we hebben en wat je ermee kunt, want als we blijven doen wat we deden, dan krijgen we wat we kregen. ■

¹ Jaap Hoogenboezem, *H.J. Kruls. Een politieke generaal* (Amsterdam, Boom, 2010).

MARS EN MERCURIUSSYMPOSIUM EUROPESE STRATEGISCHE AUTONOMIE

Op 6 december vindt vanaf 13.30 uur op het Majoor Jan Linzel Complex in Den Haag het vijfde Mars en Mercuriussymposium plaats. Het thema is Europese strategische autonomie.

Sprekers zijn onder meer Commandant Landstrijdkrachten generaal Martin Wijnen en zijn Duitse ambtgenoot Alfons Mais.

Aanmelden is mogelijk via de website marsenmercuriussymposium.nl.

De strijd om Bali

Imperialisme, verzet en onafhankelijkheid 1846-1950

Door Anne-Lot Hoek

Amsterdam (De Bezige Bij) 2022

704 blz.

ISBN 9789403152318

€ 34,99

Zoeken, aangrijpen en vernietigen!

Het Nederlandse militaire optreden in Indonesië, 1945-1949

Door Christiaan Harinck

Amsterdam (Prometheus) 2022

384 blz.

ISBN 9789044650471

€ 27,50

Grof geschut

Artillerie en luchtmacht in de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949

Door Azarja Harmanny

Amsterdam (Amsterdam University Press) 2023

418 blz.

ISBN 9789463727280

€ 32,99

Het Nederlandse koloniale verleden – met name dat in voormalig Nederlands-Indië – en vooral de rol van (extreem) geweld daarin doet de laatste jaren veel inkt vloeien. Het is onderdeel van uitgebreid maatschappelijk debat en nog altijd een zeer gevoelig thema. Het besluit van de Amsterdamse burgemeester Femke Halsema om dit jaar verstek te laten gaan als spreker op de Amsterdamse Indië-herdenking – de andere spreker was de dochter van de beruchte kapitein Raymond Westerling – spreekt wat dat betreft boekdelen. Halsema stelde in een verklaring: ‘In het programma van de herdenking op de Dam is gekozen sprekers aan het woord te laten die pleiten voor ‘eerherstel en erkenning’ voor Raymond Westerling, een oud-strijder van het KNIL die onder meer leiding gaf aan massa-executies van Indonesiërs. Een zeer ongepaste en pijnlijke keuze op een dag waarop we alle slachtoffers herdenken, niet alleen die aan Nederlandse zijde’.

Werd in de Nederlandse historiografie en politiek lang beweerd dat Nederlandse soldaten tijdens de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog slechts incidenteel extreem geweld gebruikten – de *Excessennota* van 1969 is er het meest sprekende voorbeeld van – dan is de laatste jaren het uitgangspunt dat er structureel extreem geweld is gepleegd. Rémy Limpach was in 2016 een van de eersten die dit betoogde in zijn boek *De brandende kampongs van Generaal Spoor*. Sindsdien zijn er meerdere studies over dit extreme geweld verschenen. Het grootschalige onderzoek van het KITLV, NIMH en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies presenteerde vorig jaar als belangrijkste conclusie: ‘De Nederlandse regering en militaire

leiding tolereerden doelbewust het stelselmatig en wijdverbreid gebruik van extreem geweld door Nederlandse militairen in de oorlog tegen de Republiek Indonesië’.

De strijd om Bali

Er valt echter veel voor te zeggen de geschiedenis van het gebruik van geweld in Nederlands-Indië veel breder te trekken en ook over een langere periode te bestuderen. Zo stellen de auteurs van het indrukwekkende *Krijgsgeweld en kolonie. Opkomst en ondergang van Nederland als koloniale mogendheid 1816-2010* terecht dat ‘koloniale geschiedenis militaire geschiedenis is’. Die benadering kenmerkt deels ook het vuistdikke, fascinerende en geregeld gruwelijke boek *De strijd om Bali. Imperialisme, verzet en onafhankelijkheid 1846-1950* van Anne-Lot Hoek. Traditioneel richtte de geschiedschrijving zich vooral op Java, Sumatra en Zuid-Sulawesi, toneel van grootschalige zuiveringen en executies van de eerder genoemde kapitein Westerling. Bali blijft vaak enigszins buiten de aandacht – alleen al daarom valt Hoek te prijzen voor het kiezen van een andere geografische focus. Gebruikmakend van veel *oral history* naast archieven, memoires en secundaire literatuur, schetst ze een onthutsend beeld van het Nederlandse optreden op Bali in een periode van honderd jaar. Terecht wijst ze er op dat er niet makkelijk in ‘goed’ en ‘fout’ kan worden gedacht: ook aan Balinese kant werden gruweldaden begaan, ook tegen de eigen landgenoten.

Hoek biedt een soort mengeling van historisch boek en reportage en dat is soms wat verwarrend. Desalniettemin maakt de auteur uitstekend duidelijk dat ook Bali het toneel was van veel geweld, en stelt ze in haar

inleiding terecht de vraag: ‘Waarom had juist op Bali, een eiland dat niet bekendstaat als een belangrijk strijdtonel tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsstrijd en destijds werd gezien als ‘loyaal’ aan Nederland, blijkbaar zoveel geweld plaatsgevonden?’ (blz. 23-24). De auteur laat helder zien hoe er langere lijnen liepen in de geschiedenis van Bali. De aloude verdeel-en-heers-politiek – meer concreet het inschakelen van Balinese vorsten voor de ‘Nederlandse zaak’, die echter ook allemaal hun eigen belangen hadden en beschikten over ‘privélegertjes’ – werkte door na 1945. Zo schrijft Hoek: ‘Een veteraan op Bali vergeleek de politiek van verdeel en heers in zijn memoires met ‘zaden van haat en vijandigheid’ die in de koloniale samenleving waren geplant, en in 1946 waren uitgegroeid tot volgroeide planten die met de terugkomst van de Nederlanders werden geoogst’ (blz. 193-194). Dat werd nog gekoppeld aan onderlinge rivaliteiten. Nederland voerde volgens Hoek een tweesporenbeleid: ‘Ze zetten dus niet alleen geweld in tegen de verzetsbeweging, ze zochten ook de medewerking van de elites op’ (blz. 199). Wel stelt Hoek dat er iets was veranderd: ‘De verhoudingen waren toch wel behoorlijk veranderd sinds Sukarno de onafhankelijkheid had uitgeroepen, en dat dus niet alle vorsten meewerkten’ (blz. 200).

De strijd op Bali was gruwelijk en het boek staat vol met huiveringwekkende passages over executies, eigenrichting en marteling. Hoek besteedt ook uitgebreid aandacht aan de ‘tangsi’s’, de gevangenkampen. Ze telt er ongeveer vijftig op Bali, waar executies en marteling van gevangenen een structureel fenomeen waren. Hoeveel gevange-

nen gestorven zijn is onduidelijk. Hoek stelt dat het aannemelijk is dat het doden van gevangenen van hogerhand werd gestimuleerd of opgedragen (blz. 303-304). Hoek komt tot de conclusie dat de door Nederland gevoerde dekolonisatiepolitiek – ze verwijst naar ‘het federale project’ – ‘wijdverspreid geweld katalyseerde, zoals op Bali [...] De herbezetting [na de Tweede Wereldoorlog, M.L.] was niet alleen meteen heel gewelddadig, maar wakte ook ontwrichtend, wat geweld door Balinese strijdgroepen uitlokte’ (blz. 503). Ze kraakt ook – terecht – een harde noot over het afleggen van verantwoording, want politici ontsprongen de dans. Nederland haalde na 1945 snel zijn recht tegen misdaden die door de Japanners waren gepleegd, ‘maar voerde op dat moment zelf een koloniale oorlog in Indonesië waarbinnen ontegenzeggelijk ernstige misdaden plaatsvonden waar nooit een tribunaal voor is opgericht’ (blz. 507). Daarvoor ontbrak en ontbreekt de politieke wil.

Zoeken, aangrijpen en vernietigen!

Een belangrijke vraag in het historisch onderzoek is waarom Nederlandse militairen in Indonesië overgingen tot grootschalig geweld. Christiaan Harinck en Azarja Harmanny gaan daar in respectievelijk *Zoeken, aangrijpen en vernietigen! Het Nederlandse optreden in Indonesië 1945-1949* en *Grof geschut. Artillerie en luchtmacht in de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog, 1945-1949* dieper op in. Harinck, werkzaam aan de Universiteit Utrecht, biedt een diepgaande analyse, die ook voor militaire leken uitstekend te volgen is, gebaseerd op een indrukwekkende hoeveelheid primair bronmateriaal. Ook Harinck sluit aan bij de trend in de koloniale geschiedschrijving en

het centrale thema daarin: het gewelddadige Nederlandse optreden. Hij stelt dat één ding daarbij vaak over het hoofd wordt gezien: de oorlogvoering in brede zin, het militaire optreden zelf, blijft vaak onbesproken. Hij vraagt zich dan ook af wat de verklaring is 'voor het zeer gewelddadige karakter van het hele Nederlandse militaire optreden' (blz. 27). En, concreter: wat verklaart de hoge Indonesische verliezen en de grote discrepantie tussen de Nederlandse en Indonesische slachtoffer-aantallen?

Harinck wijst erop dat de Nederlandse tactische doctrine en de concrete militaire inzet aanvankelijk gebaseerd waren op het *Voorschrift voor de uitoefening van de Politiek-politionele Taak van het Leger* (VPTL), dat dateerde uit de jaren twintig. Maar, zo stelt hij: 'Omdat het voorschrift was gebaseerd op de laatste operaties tegen een al verslagen koloniale tegenstander, ging het uit van een relatief beperkte inzet van de krijgsmacht tegen een in schaal en intensiteit relatief beperkte opstand, in de context van goed gevestigd Nederlands civiel bestuur. De strijd die in Indonesië vanaf oktober 1945 losbarstte zou een heel ander karakter hebben' (blz. 53). De auteur stelt dat 'schietgraag' gedrag typisch is voor matig opgeleide en/of nog niet ervaren militairen en in feite ging dat op voor de meesten van hen eind 1945 en begin 1946. Militairen schoten te vroeg, te veel en van te ver af. Omdat veel onderofficieren in eerste instantie weinig overwicht hadden (ook zij waren te kort en matig getraind), 'kon het zich dus elke keer dat een nieuwe lichter aankwam herhalen' (blz. 92). Overigens ging een en ander ook op voor bij de goed getrainde Mariniersbrigade. Vuur-

discipline bleef volgens Harinck een probleem. Het onvoorspelbare karakter van de guerrillastrijd maakte de neiging om te schieten nog groter. Harinck constateert zonder opsmuk: 'Met een dergelijk geweldgebruik waren burgerslachtoffers snel gemaakt' (blz. 93). Burgers die zich op de verkeerde plek bevonden 'waren een betreurenswaardig maar geaccepteerd neveneffect van oorlog' (blz. 95).

Volgens Harinck bleef het brengen van 'orde en rust' lang het doel van de Nederlandse militaire inzet in Indonesië. Dat vereiste de totale vernietiging van de vijand in een gegeven gebied. Maar: 'Het was heel moeilijk de vijand te vinden, te binden en te vernietigen; een tijdelijke verdrijving was vaak het hoogst haalbare' (blz. 137). Vergelijkingen met de Vietnamoorlog dringen zich meermaals op, ook in het fotokatern.

Het gebrek aan mankracht werd door de legerleiding vervangen door vuurkracht, ook wat betreft zware wapens als artillerie en het luchtwapen. Het aantal slachtoffers aan Indonesische kant steeg navenant, al leidde de escalerende guerrillaoorlog aan Nederlandse kant in 1949 – wat Harinck 'het rampjaar van de Indonesische dekolonisatieoorlog' noemt (blz. 185) – ook tot zware verliezen. Hij stelt dat het moeilijk voor te stellen is dat Nederland beslissend militair succes had kunnen boeken: 'Het vasthouden aan het vernietigingsconcept en het tekort aan troepen maakte dat al heel erg moeilijk, maar de taaie Indonesische tegenstand en de internationale druk maakten het praktisch onmogelijk. Achteraf gezien voerde Nederland een oorlog die niet te winnen was, een conclusie die geldt voor veel vergelijkbare

oorlogen in de eerste decennia na de Tweede Wereldoorlog' (blz. 187-188). Het al aanzienlijke geweld escaleerde in 1949: in dat jaar viel de helft van de Nederlandse slachtoffers en 63 procent van de Indonesische: 'De negen maanden vanaf 18 december 1948 tot en met 15 augustus 1949 waren dus bloediger dan de 37 maanden daarvoor' (blz. 198).

Wat verklaart volgens Harinck nu de discrepantie tussen de aantallen Nederlandse slachtoffers en die aan Indonesische zijde? Hij noemt daarvoor drie factoren: het Nederlandse optreden zelf, de sociale en geografische context waarbinnen de strijd plaatsvond en het optreden van de Indonesische tegenstander, al ligt de nadruk bij Harinck duidelijk op de eerste twee. Veel van de door Nederlandse troepen gedode 'tegenstanders' – Harinck plaatst het begrip bewust tussen aanhalingstekens – waren waarschijnlijk geen strijders, maar non-combattanten zoals dat in de literatuur heet. Wel werden ze meegeteld als gedode tegenstanders. Harinck trekt een pijnlijke conclusie: 'Hun afwezigheid [die van gedode vrouwen en kinderen, M.L.] in de militaire bronnen onderstreept de desinteresse die de Nederlandse militaire organisatie aan de dag legde voor burgerslachtoffers' (blz. 245).

Grof geschut

Waar Harinck zich richt op het Nederlandse leger als geheel, met nadruk op de infanterie, analyseert Azarja Harmanny in *Grof geschut* specifiek de artillerie en luchtmacht. Geïllustreerd met inzichtelijke kaarten en indrukwekkende Indonesische prenten over de gevolgen van Nederlandse artilleriebeschietingen en luchtaanvallen kijkt Harmanny naar de inzet

van deze wapens in deze koloniale oorlog. Hij stelt zich daarbij de volgende vragen: hoe en op welke schaal werden deze wapens ingezet, wat waren daarvan de effecten en hoe kan die inzet worden verklaard en begrepen? Instrumenteel waren de ervaringen in de slag om Soerabaja (27 oktober-20 november 1945), waarbij het Britse leger op grote schaal gebruik maakte van artillerie en het luchtwapen. Volgens Harmanny was deze slag een ijkpunt: 'Indonesiërs begonnen de voordelen van guerrillamethoden in te zien [...] De Nederlanders beseften dat zij niet alleen met kleinschalige, lichtbepalende eenheden toe konden en begonnen een moderne krijgsmacht op te bouwen die werd georganiseerd en getraind langs de lijnen van de reguliere oorlogvoering' (blz. 81).

Hoewel de artillerie en de luchtmacht een relatief klein deel uitmaakten van de militaire inspanning van Nederland in Indonesië, speelden ze een belangrijke rol. Gebrek aan materieel, onderdelen, personeel en munitie speelden het Nederlandse leger de hele periode tussen 1945 en 1949 parten, wat veelvuldig leidde

tot het kannibaliseren van vliegtuigen en ander materieel. Harmanny stelt: 'In januari 1949 kon het 7e Eskadron Vechtwagens ternauwernood 3 tanks op de weg brengen (van de oorspronkelijke dertien) door slijtage en explosieschade' (blz. 120). Artillerie en luchtmacht (en soms ook grote oorlogsschepen) werden vooral ingezet tijdens de twee grote Nederlandse offensieven en twee periodes van grootschalige guerrilla: deze vormden in militaire zin de kern van het conflict. Net als Harinck maakt ook Harmanny geregeld een internationale vergelijking om het Nederlandse optreden in een brede context te plaatsen. Wordt dat vergeleken met bijvoorbeeld de Slag bij Dien Bien Phu of de Vietnamoorlog, laat staan de Tweede Wereldoorlog, dan springt het minimaal 133.191 in totaal afgeschoten artilleriegranaten 'er nergens uit als bovengemiddeld' (blz. 184). De effecten van artilleriebeschietingen en luchtaanvallen konden desalniettemin vernietigend zijn, soms ook voor eigen troepen (zoals bijvoorbeeld de foto op pagina 255 van Harmanny's boek laat zien). Harmanny concludeert dan ook:

'Beperkte voorraden en munitie, politieke druk en ophef en de aard van de guerrilla begrepsden de toepassing van zware wapens. Niettemin vormde de inzet van vooral artillerie en luchtmacht een integraal en onlosmakelijk onderdeel van het Nederlandse optreden' (blz. 308). Ze dwongen de Indonesische tegenstander zich te verspreiden en in kleinere groepen te opereren. Paradoxaal genoeg nam de effectiviteit van zware wapens daardoor af: 'Grootschalig geweld was steeds vaker een slag in de lucht' (blz. 312).

Ondanks het soms technische karakter van hun onderwerp, verliezen Harmanny en Harinck het menselijke aspect niet uit het oog. Bij de beschieting van Karanganyar, in termen van de hoeveelheid verschoten granaten waarschijnlijk de grootste Nederlandse artilleriebeschieting tussen 1945 en 1949, kwamen grote aantallen onschuldige mensen om het leven (*Grof geschut*, blz. 217), al zijn de precieze cijfers moeilijk te controleren. ■

Dr. Martijn Lak, Universiteit Utrecht/
Radboud Universiteit Nijmegen

VERKIEZINGSDEBAT VEILIGHEID EN DEFENSIE

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen vindt op 30 oktober in De Balie in Amsterdam het grote veiligheids- en defensiedebat plaats.

De bijeenkomst, die duurt van 16.30-19.00, wordt georganiseerd door de Atlantische Commissie en de KVBK. Aanmelden is mogelijk via de website van de Atlantische Commissie: atcom.nl.

FOTO MCD, PHIL NIJHUIS

‘Gebrek aan belangstelling voor luchtdoelartillerie’

‘Het is niet overdreven te beweren, dat in het laatste decennium voor de luchtdoelartillerie (...) uiterst weinig belangstelling heeft bestaan’, schrijft luitenant-kolonel R.J.W. Heslinga in 1966.¹ Ontwikkelingen in rakettechnologie (voor de verdediger) en straalmotoren (voor de aanvaller) zouden de ‘ouderwetse’ luchtdoelartillerie overbodig maken, was volgens Heslinga veelal de gedachte. Bovendien speelde er een budgettair probleem: ‘De mechanisatie van de landstrijdkrachten vergde enorme uitgaven en in de daarvoor onvermijdelijke prioriteitsstellingen moest de ontwikkeling van de luchtdoelartillerie (...) wel het kind van de rekening worden.’

Niettemin vond er een kentering plaats in het denken over luchtverdediging en specifiek de plaats van artillerie daarin. Observaties over de Amerikaanse ervaringen in Vietnam speelden

hierin een grote rol, een teken dat geleerde lessen in die tijd snel werden toegepast. ‘In de eerste plaats blijkt in Noord-Vietnam verreweg het grootste percentage van de niet teruggekeerde Amerikaanse toestellen op rekening te komen van de luchtdoelartillerie. Deze luchtdoelartillerie is van conventioneel type en – een pikante bijzonderheid – veelal niet van de hoogste technische volmaaktheid.’ Bovendien bleek luchtverdediging gebaseerd op raketten niet zo superieur als eerder gedacht: ‘Steeds opnieuw uitgevoerde analyses, waarbij de zwakke punten van een dergelijke verdediging voortdurend duidelijker blijken, hebben hiertoe veel bijgedragen’. Daarnaast is ‘verzadiging’ van raketsystemen makkelijk te bewerkstelligen.

Vechten met verbonden wapens droeg ook bij aan de herwaardering van luchtdoelartillerie. ‘Te lang werd de vijandelijke dreiging in de lucht – wellicht onbewust – genegeerd of gekleinereerd’, aldus Heslinga. ‘Zelfs indien de luchtsrijdkrachten een luchtoverwicht zouden weten te bevechten, kan immers onmogelijk te allen tijde en overal het optreden van vijandelijke vliegtuigen worden voorkomen.’

Heslinga vervolgt met een beschouwing over de benodigde middelen en eenheden voor luchtdoelartillerie in het moderne gevecht. Met de verdediging van statische objecten en achtergebieden zit het wel goed, maar op het steeds beweeglijkere slagveld met manoevrerende eenheden is de situatie lastiger. ‘Gezien echter de toenemende belangstelling voor de luchtdoelartillerie – zoals in de inleiding gesignaleerd – moge de hoop worden uitgedrukt, dat de eventueel uitgelokte discussies zullen bijdragen tot een in de toekomst meer bevredigende oplossing voor het probleem van de luchtverdediging van onze gemechaniseerde strijdkrachten.’ ■

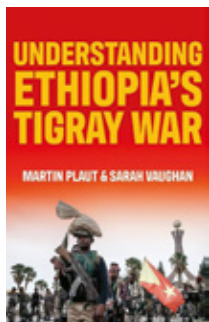

FOTO BEELDBANK NIMH

Luchtdoelartilleristen bedienen een op een DAF drietonner gemonteerde M55 .50 inch vierlingmitrailleur

¹ R.J.W. Heslinga, ‘Luchtdoelartillerie in het moderne gevecht’, *Militaire Spectator* 135 (1966) (9) 400-404.

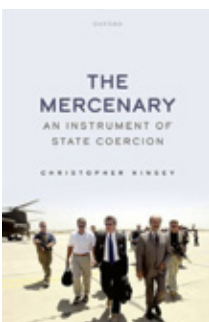
SIGNALERINGEN

Understanding Ethiopia's Tigray War

Door Martin Plaut en Sarah Vaughan
Londen (Hurst) 2023
392 blz.
ISBN 9781787388116
€ 29,-

In de noordelijke Ethiopische regio Tigray, grenzend aan Eritrea, brak in november 2020 een burgeroorlog uit. De gevechten en een blokkade van hulpgoederen door Ethiopië kostten naar schatting aan 600.000 mensen het leven. In *Understanding Ethiopia's Tigray War* gaan Martin Plaut en Sarah Vaughan op zoek naar de oorzaken van het conflict, die deels in het complexe verleden van Ethiopië liggen. De auteurs wijzen echter ook naar adviseurs van de Ethiopische premier en naar de president van Eritrea. In november 2022 sloot de regering van Ethiopië een akkoord met het Tigray People's Liberation Front, maar Plaut en Vaughan zien daar geen garantie voor blijvende vrede in.

The Mercenary

An Instrument of State Coercion
Door Christopher Kinsey
Oxford (Oxford University Press) 2023
288 blz.
ISBN 9780198872788
€ 104,-

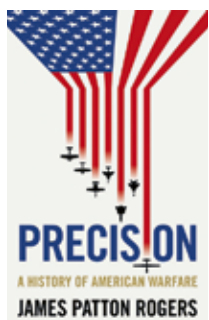
Huurlingen worden vaak gezien als een randverschijnsel in de internationale politiek. Maar dat beeld klopt niet, zegt Christopher Kinsey in *The Mercenary*: ze kunnen juist een belangrijk instrument zijn om de buitenlandpolitieke doelen van landen te dienen. Kinsey wijst op de VS, Rusland en China, landen die in de huidige tijd een beroep doen op bedrijven die militaire of veiligheidsdiensten aanbieden. In tegenstelling tot vroeger verloopt de huurlingeninzet veel minder discreet. In zijn boek behandelt Kinsey enkele historische cases, waaronder de onafhankelijkheidsoorlogen in Zuid-Amerika en stelt hij de vraag wie de huurling anno nu is. En is het een beroep met toekomst?

The Arms of the Future

Technology and Close Combat in the Twenty-First Century
Door Jack Watling
Londen (Bloomsbury) 2023
264 blz.
ISBN 9781350352988
€ 66,-

Jack Watling, als expert internationale veiligheid verbonden aan het Royal United Services Institute in Londen, analyseert in *The Arms of the Future* hoe wapensystemen snel veranderen door technologie en artificial intelligence. Welke kansen en risico's liggen er op het slagveld en waarin moeten regeringen investeren? Het is een relevant thema nu de NAVO-landen zich sterker op de eerste hoofdtak richten door de Russische overval op Oekraïne. Watling kijkt naar oorlogvoering rond het midden van deze eeuw en focust onder meer op manoeuvre en wat hij de geometrie van het toekomstige slagveld noemt. Hij trekt zijn onderwerpen door van het tactische naar het strategische niveau.

Precision

A History of American Warfare
Door James Patton Rogers
Manchester (Manchester University Press) 2023
224 blz.
ISBN 9781526125880
€ 23,-

De gedachte aan precisie in oorlogvoering brengt meestal beelden naar boven van de Golfoorlog, Operation Allied Force boven Kosovo of drones. In Amerika begon de ontwikkeling naar precisie echter al in 1917, zegt historicus James Patton Rogers. In *Precision* vertelt hij dat dit alles te maken had met de eerste jaren van de gemotoriseerde luchtvaart in de VS en eigenlijk al honderd jaar onderdeel is van het Amerikaanse strategische denken. Rogers gaat in op innovatieve denkers tijdens de Eerste Wereldoorlog, de experimentele technologieën van de Tweede Wereldoorlog en de nucleaire strategieën van de Koude Oorlog, waarin precisie nog een keer aan belang won.

